

DOMMERNE OG MEDIENE

– håndbok om regelverk og god praksis
for dommernes forhold til mediene

Utgitt av Den norske Dommerforening 2006

○

DOMMERNE OG MEDIENE

**- håndbok om regelverk og god praksis
for dommenes forhold til mediene**

○

Innhold

1. Innledning	7
1.1 Om uttalelsen	7
1.2 Utvalgets sammensetning	7
1.3 Utvalgets arbeid	7
2. Offentlighet og mediens rolle i rettergangen	8
2.1 Offentlighetsprinsippet	8
2.2 Taushetsplikten etter domstoloven § 63 a	9
2.3 Redaktøransvaret	9
2.4 Utvalgets hovedsynspunkt	9
3. Mediens rett til informasjon om rettsmøter	10
3.1 Alle kan kreve å få opplyst tid og sted for et berammet rettsmøte i en bestemt sak	10
3.2 Berammingslister	10
3.3 Opplysning om hva saken gjelder	11
3.4 Hvilke rettsmøter omfattes av opplysningsplikten?	11
3.5 Anonymisering av saker på berammingslisten	12
3.5.1 Når skal partenes navn ikke fremgå av berammingslistene?	12
3.5.2 Registrering i Lovisa	12
3.6 Bør opplysninger gis til mediene om innkomne, ikke berammede saker?	13
4. Mediens rett til å være til stede i rettsmøter	14
4.1 Hovedregelen om offentlige rettsmøter	14
4.2 Lukkede dører	14
4.2.1 Sakstyper hvor dørene skal lukkes uten særskilt kjennelse	14
4.2.1.1 Saker etter barneloven og ekteskapsloven	14
4.2.1.2 Saker som gjelder overprøving av administrative vedtak om tvangsinngrep	14
4.2.1.3 Særlig om barnevernsaker	15
4.2.2 Andre særlige regler om lukkede dører	15
4.2.3 Fremgangsmåten ved behandlingen av spørsmålet om lukkede dører	16
4.2.3.1 Avgjørelser om lukkede dører under saksforberedelsen	16
4.2.3.2 Forhandlingene om lukkede dører føres for lukkede dører	16
4.2.3.3 Avgjørelse om at dørene lukkes, må begrunnes	17
4.2.3.4 Kjæremålsadgangen	17
4.2.4 Særskilt om fengslingssaker	17
4.2.5 Pressen kan være til stede også i saker der dørene lukkes. (Delvis lukking)	18
4.2.6 De mest benyttede begrunnelser for lukkede dører	18
4.2.6.1 Når hensynet til privatlivets fred eller ærbarhet krever det (domstoloven § 125 første ledd bokstav b)	18
4.2.6.2 Når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd (domstoloven § 125 første ledd bokstav c)	19
4.2.7 Referatforbud som alternativ til lukkede dører	19
5. Mediens rett til å referere fra rettsmøter	20
5.1 Hovedregler	20
5.2 Unntak	20
5.2.1 Rettsmøter utenfor hovedforhandling	20
5.2.2 Rettens avgjørelser om referatforbud	21
5.2.3 Barne- og familiesaker	21
5.2.4 Saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33	21
5.2.5 Meddelelse om begrensninger i forhandlingenes offentlighet	21
5.2.6 Kjæremål over kjennelser om referatforbud	22
5.3 Brudd på referatforbudet	22

6. Fotografering, lyd- og fjernsynsopptak	23
6.1 Det rettslige grunnlaget	23
6.1.1 Generelt for alle rettsmøter	23
6.1.2 Straffesaker	23
6.1.3 Sivile saker	24
6.2 Nærmere om fjernsynsoverføring av rettergang	24
6.2.1 Kort om internasjonal lovgivning og praksis	24
6.2.2 Praksis ved norske domstoler	25
6.2.3 Fordeler og ulemper ved fjernsynsoverføring av rettergang	26
6.2.4 Utvalgets grunnleggende standpunkt til fjernsynsoverføring av rettergang	26
6.2.5 Hvilke saker kan det tillates overføring fra?	26
6.2.6 Hvilke deler av saken bør det tillates overføring fra?	27
6.2.6.1 Straffesaker	27
6.2.6.2 Sivile saker	28
6.2.7 Vektleggingen av partenes samtykke	28
6.2.7.1 Straffesaker	28
6.2.7.2 Sivile saker	28
6.2.8 Praktiske restriksjoner og vilkår for fjernsynsoverføring	28
7. Medienes rett til å referere fra rettsavgjørelser	29
7.1 Hovedregelen: Offentlig gjengivelse	29
7.2 Unntaksbestemmelser (forbud mot offentlig gjengivelse)	29
7.2.1 Utgangspunkter (domstoloven § 130)	29
7.2.2 Personvernshensyn (domstoloven § 130 første ledd bokstav a)	30
7.2.2.1 Sivile saker	30
7.2.2.2 Straffesaker	30
7.2.3 Etterforskningshensyn (domstoloven § 130 første ledd bokstav b)	31
7.2.4 Barne- og familiesaker	31
7.2.5 Saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33	31
7.2.6 Hvem treffer beslutningen om forbud mot offentlig gjengivelse?	32
7.2.7 Kjæremål	32
7.3 Utsatt adgang til offentlig gjengivelse av rettsavgjørelse	32
7.4 Merking av avgjørelser i Lovisa	33
8. Retten til innsyn i og utskrift av rettsavgjørelser	34
8.1 Innledning	34
8.2 Hovedregel	34
8.3 Unntak	34
8.4 Kjennelser i straffesaker	35
8.5 Beslutninger i straffesaker	36
8.6 Kjennelser og beslutninger i sivile saker	36
8.7 Særlig om kravet til identifisering	36
8.8 Prosesskriv, bilag og andre saksdokumenter	37
8.8.1 Sivile saker	37
8.8.2 Straffesaker	37
8.8.3 Pressens tilgang til dokumenter under hovedforhandling	37
8.8.3.1 Sivile saker	37
8.8.3.2 Straffesaker	38
8.9 Særlig om rettsmekling og forlik	38
8.10 Gjennomføring av retten til utskrift	38
8.11 Den nye tvisteloven	39

9. Sanksjoner	41
9.1 Rettergangsstraff	41
9.2 Nyere rettspraksis om bruk av rettergangsstraff mot media	43
9.3 Utvisning av pressen etter domstoloven § 133 tredje ledd	43
9.4 Andre reaksjoner som retten kan iverksette ved vilkårsbrudd	44
9.5 Ny straffelov § 390 c	44
9.6 Klage til Pressens Faglige Utvalg (PFU)	44
10. Kort om offentlighetsloven	45
11. Dommerens uttalelser til mediene	46
11.1 Dommerrollen og ytringsfrihet	46
11.2 Dommeres uttalelser om rettsspørsmål generelt	46
11.3 Uttalelser om dommer og andre enkeltavgjørelser	48
11.3.1 Saker som er eller kan være på vei til domstolene	48
11.3.2 Saker som er til behandling ved domstolene	48
11.3.3 Rettslige avgjørelser	49
11.3.4 Saker som er til behandling ved andre domstoler	49
11.3.5 Formen for uttalelser	50
11.3.5.1 Intervju	50
11.3.5.2 Pressemeldinger – kortversjoner av avgjørelser	50
11.3.5.3 Pressekonferanse	50
11.3.5.4 Deltakelse i debatter	50
11.4 Anbefaling om opprettelse av en permanent mediegruppe	51
VEDLEGG 1: LOV 1915-08-13 nr 05: Lov om domstolene (domstoloven) – utdrag.	52
7de kapittel. Rettsmøter, rettspråk, rettsferier og forsikring	52
10de kapittel. Rettergangsstraffer og ansvar i anledning av rettsaker	54
VEDLEGG 2: Tvistemålsloven § 135	56
VEDLEGG 3: Straffeprosessloven § 28.	57
VEDLEGG 4: Forskrift om offentlighet i rettspleien. (FOR 2001-07-06 nr 757)	58
Kapittel 1. Opplysninger om berammede rettsmøter	58
Kapittel 2. Pressens rett til innsyn i tiltalebeslutninger hos domstolen	59
Kapittel 3. Utskrift av kjennelser i straffesaker	59
Kapittel 4. Gjennomføring av innsynsretten	59
Kapittel 5. Ikraftsetting	60
VEDLEGG 5: Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak. (FOR 1985-11-15 nr 1910).	61
VEDLEGG 6: Vær Varsom-plakaten (Gjelder for klager på materiale publisert etter 01.01.2006)	62
1.Pressens samfunnsrolle	62
2.Integritet og ansvar	62
3. Journalistisk atferd og forholdet til kildene	63
4.Publiseringsregler	63
VEDLEGG 7: Eksempel – hovedforhandling – orientering til mediene	65
VEDLEGG 8: Eksempel – domsavsigelse – orientering til mediene.	67
Litteraturliste	68

1. Innledning

1.1 Om uttalelsen

Styret i Den norske Dommerforening vedtok 13. juni 2005 å opprette et utvalg for utarbeidelse av anbefalinger om god praksis for dommernes kontakt med mediene. Utvalget oppfatter dette som et ønske om å utvikle dommernes relasjoner til allmennheten og mediene, og å styrke dommernes kunnskap om mediehåndtering.

Det er et stadig større trykk fra mediene på domstolene og dommerne med krav til åpenhet og innsyn i domstolenes arbeid og avgjørelser. Mange dommere synes kontakten med mediene er en utfordring som tidvis kan være vanskelig å håndtere. Et mål med utvalgets arbeid har vært å gjøre dommerhverdagen noe enklere på dette feltet.

Uttalelsen retter seg først og fremst til dommerne, men utvalget antar at også saksbehandlere i domstolene, og kanskje også journalister, kan finne uttalelsen av interesse. Uttalelsen blir sendt til alle landets dommere.

Uttalelsen er i hovedsak en veiledning om regelverket på området og hvordan det kan håndheves. Uttalelsen er bare en *anbefaling*, og ikke på noen måte bindende for landets dommere, som suverent treffer sine avgjørelser i den enkelte sak. Etter utvalgets syn er det likevel ønskelig å søke mest mulig lik praksis, selv om variasjoner vil være naturlig ut fra de konkrete omstendigheter fra sak til sak.

Uttalelsen avgis i mai 2006, og er enstemmig på alle punkter. De vurderinger og anbefalinger som fremkommer i uttalelsen, står alene for utvalgets regning.

1.2 Utvalgets sammensetning

Utvalget har vært sammensatt slik:

Nils Asbjørn Engstad, lagdommer, Hålogaland lagmannsrett, leder
Tor Langbach, tingrettsdommer, Trondheim tingrett
Arne Henriksen, lagdommer, Gulating lagmannsrett
Elizabeth Baumann, tingrettsdommer, Stavanger tingrett
Arild Kjerschow, lagdommer, Borgarting lagmannsrett
Vibecke Groth, lagdommer, Borgarting lagmannsrett
Torjus Gard, tingrettsdommer, Oslo tingrett
Tine Kari Nordengen, tingrettsdommer, Oslo tingrett

Arild Kjerschow trådte ut av utvalget i januar 2006. Det ble ikke valgt inn nytt medlem for ham.

1.3 Utvalgets arbeid

Utvalget har til sammen hatt 5 fellesmøter.

Utvalget har i sitt arbeide hatt møter med Domstoladministrasjonen, enheten for informasjon og samfunnskontakt, Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening. Utvalget har innhentet informasjon om lovgivning og praksis i Sverige og Danmark. Utvalget har også innhentet erfaringer fra kolleger i Norge, og har særlig hatt nytte av mediehåndbøkene utarbeidet av førsteinstansdomstolene i Oslo og håndboken til Gulating lagmannsrett.

Utvalget arrangerte 17. november 2005 et seminar i Oslo for Dommerforeningens medlemmer, med 29 deltakere. Flere emner ble belyst, herunder spørsmålet om lyd- og bildeopptak fra rettssaker, sett både i lys av nasjonal og internasjonal lovgivning og praksis. Videre ble tatt opp forholdet mellom redaktøransvaret og domstolenes praktisering av offentlighet i domstolene, og spørsmålet om hva dommere kan og bør uttale seg om.

Utvalget gjennomførte høsten 2005 en undersøkelse blant alle landets domstoler om hvilken praksis som føres ved henvendelser fra mediene om filming og lydopptak fra hovedforhandlinger. Det redegjøres nærmere om resultatene fra undersøkelsen under pkt. 6.2.2.

2. Offentlighet og mediernes rolle i rettergangen

2.1 Offentlighetsprinsippet

Norsk rettspleie bygger på offentlighetsprinsippet. Dette prinsippet er fastslått i de sentrale menneskerettskonvensjonene, både i Den europeiske menneskerettskonvensjon 1950 artikkel 6 nr 1 og i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter 1966 artikkel 14 nr 1. Bestemmelsene har i hovedsak samme innhold og gir enhver rett til en offentlig rettergang i både straffesaker og sivile saker.

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 nr 1 har slik ordlyd i norsk oversettelse:

For å få avgjort sine borgerlige rettigheter og plikter eller en straffesiktelse mot seg, har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og upartisk domstol opprettet ved lov. Dommen skal avsies offentlig, men pressen og offentligheten kan bli utelukket fra hele eller deler av rettsforhandlingene av hensyn til moralen, den offentlige orden eller den nasjonale sikkerhet i et demokratisk samfunn, når hensynet til ungdom eller partenes privatliv krever det, eller i den utstrekning det etter rettens mening er strengt nødvendig under spesielle omstendigheter der offentlighet ville skade rettferdighetens interesser.

Bestemmelsene om offentlig rettergang gir en garanti for den enkelte borgers rettsikkerhet. Rettens avgjørelser skal ikke skje i hemmelighet. Ved å være til stede i rettsmøtet og gjøre seg kjent med avgjørelsen, kan offentligheten påse at behandlingen i retten er betryggende. Offentlighet i rettergangen er med på skape tillit til domstolene, slik at partene og andre kan føle seg trygge på at rettergangen er rettferdig.

Ut fra de unntak menneskerettskonvensjonene selv oppstiller, kan nasjonal lovgivning gjøre begrensninger i offentlighetens tilgang til rettsmøtene. Det er således mulig å gjøre unntak fra prinsippet om at rettsmøter skal være offentlige.

I tillegg til at allmennheten skal ha adgang til å overvære rettsmøtene, følger det som regel av offentlighetsprinsippet også en adgang til å referere fra rettsmøtene for pressen og andre massemedier. Ut fra de unntak menneskerettskonvensjonene selv oppstiller, kan nasjonal lovgivning også gjøre unntak fra adgangen til offentlig referat fra rettsmøtet.

Offentlighetsprinsippet i rettspleien er først og fremst kommet til uttrykk gjennom reglene om møteoffentlighet og referatadgang i domstoloven, og i reglene om utskrift av dommer i straffeprosessloven og tvistemålsloven.¹

¹ Domstoloven § 124, første ledd, straffeprosessloven § 28 og tvistemålsloven § 135. Om prinsippet om offentlig saksbehandling; se også Skoghøy: Tvistemål, 2. utgave (2001), side 429 flg. og Aall: Rettergang og menneskerettigheter (1995), kapittel 5.

Hovedregelen etter domstoloven § 124 første ledd er:

Rettsmøtene er offentlige og forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

Når den norske lovgivningen på enkelte områder åpner for at retten *kan* innskrenke offentligheten, i gitte tilfeller eller ut fra gitte hensyn, innebærer ikke det at retten nødvendigvis *bør* gjøre det.

-
- Utvalget vil understreke at mediernes tilstedeværelse og rett til å referere fra rettsmøtene på mange måter er den viktigste kilden til offentlighetens informasjon om og kontroll med domstolene.²
-

2.2 Taushetsplikten etter domstoloven § 63 a

Samtidig må det understrekes at alle ansatte i domstolene etter *domstoloven § 63 a*) har en *generell taushetsplikt* med hensyn til noens personlige forhold, forretningsforhold av konkurransemessig betydning m.v. Bestemmelsen har imidlertid et viktig unntak. Den gjelder ikke «for noe som er kommet frem i et rettsmøte eller en rettsavgjørelse.» Selv om taushetsplikten ikke gjelder slike opplysninger, bør dommerne og rettens personale uansett utvise den nødvendige diskresjon i forhold til følsomme opplysninger som fremkommer i rettsmøter og rettsavgjørelser.

2.3 Redaktøransvaret

Utvalget vil også fremheve *redaktøransvaret*. Etter redaktørplakaten³ har den ansvarshavende redaktør det personlige og fulle ansvar for mediets innhold. Mediene har ansvaret for hva som publiseres og hvordan det publiseres. Den enkelte redaktør og medarbeider i mediene plikter å legge pressens etiske normer til grunn for sin virksomhet⁴. Som medarbeider i domstolen opplever en tidvis at media fremstiller saker skjevt, eller at mediene benytter den informasjon som er tilgjengelig i domstolene til andre formål enn det offentlighetsprinsippet i utgangspunktet er tiltenkt. Det er utvalgets oppfatning at dette er forhold som først og fremst må håndteres av media, og at domstolene i håndhevelsen av reglene om offentlighet kun i begrenset utstrekning kan hensynta hvorledes informasjonen benyttes. Det vil være uheldig om innholdet i medias dekning påvirker dommernes håndtering av offentlighetsspørsmål.

2.4 Utvalgets hovedsynspunkt

-
- Det er utvalgets hovedsynspunkt at dommerne bør ha størst mulig grad av åpenhet i forhold til mediene, innenfor reglene om taushetsplikt og de hensyn som må tas til rettferdig rettergang, sakens opplysning og personvern. Mediene spiller en sentral rolle i å formidle kunnskap om domstolenes virke og for synliggjøring av rettshåndhevelsen. Mediene fungerer som kontrollorganer og debattfora. Gjennom åpenhet kan dommerne bidra til å gi allmennheten saklig og korrekt informasjon om domstolenes avgjørelser og virksomhet.
-

2 Slik formulert av Johs. Andenæs allerede for et halvt århundre siden: «Folk flest har jo ikke tid og anledning til å sitte i rettene og høre på, det er stort sett et privilegium for rettsreferenter og lediggjengere.» Johs. Andenæs: Privatlivets fred, streiflys over et moderne rettsproblem, Tidsskrift for rettsvitenskap, 1958, side 369, se side 386.

3 Erklæring utarbeidet av Mediebedriftenes landsforening og Norsk Redaktørforening om redaktørens rettigheter og plikter.

4 Jf. Vær Varsom-plakaten, etiske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner).

3. Medienes rett til informasjon om rettsmøter

3.1 Alle kan kreve å få opplyst tid og sted for et berammet rettsmøte i en bestemt sak

Alle kan kreve å få opplyst tid og sted for et *berammet* rettsmøte i en *bestemt sak*. Dette følger av domstolloven § 122 annet ledd jf. § 2 i forskrift om offentlighet i rettspleien.

Domstolloven § 122 annet ledd har slik ordlyd:

Etter nærmere forskrift gitt av Kongen, skal enhver på forespørsel i alminnelighet gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Kongen kan gi forskrift om at opplysninger som nevnt skal gis ved oppslag ved rettens kontor.

Forskrift om offentlighet i rettspleien § 2 har slik ordlyd:

Enhver skal på forespørsel om en bestemt sak gis opplysninger om tid og sted for rettsmøtet. Opplysningene kan kreves selv om partenes navn ikke er oppgitt i berammingslisten, jf. § 4. Opplysningene kan kreves straks rettsmøtet er berammet.

Den som spør må kunne identifisere saken slik at dommeren eller en saksbehandler greit kan finne fram til den.

3.2 Berammingslister

En grunnleggende forutsetning for offentlighet i rettspleien er at allmennheten gis informasjon om når og hvor et berammet rettsmøte skal holdes. I henhold til forskrift om offentlighet i rettspleien⁵, skal domstolene lage lister over berammede rettsmøter, jf. forskriften § 3.

Forskrift om offentlighet i rettspleien § 3 lyder slik:

Domstolene skal utarbeide lister over berammede rettsmøter.

Berammingslisten skal angi tid og sted for rettsmøtet, rettsmøtets art, saksnummer, en kort angivelse av hva saken gjelder og navn på rettens formann, partenes rettslige representanter og bistandsadvokat. Partenes navn skal angis i berammingslisten med mindre annet følger av § 4. Dersom det er mange parter er det tilstrekkelig å nevne navnet på én av partene med tillegg av samlebetegnelsen «m.fl.».

Berammingslistene blir lagt ut på åpne nettsider for allmennheten og på lukkede nettsider for media.

⁵ Forskrift av 6. juli 2001 nr. 757 (FOR-2001-07-06-757)

3.3 Opplysning om hva saken gjelder

Det er av vesentlig betydning for pressen enkelt å få kunnskap om hva saken gjelder. Det er derfor viktig at det av berammingslisten fremgår opplysninger om dette. Rubrikken i Lovisa om «hva saken gjelder» bør derfor fylles ut på en meningsfull og opplysende måte. Dette gjelder både for straffesaker og sivile saker.

Etter forskrift om offentlighet i rettspleien § 7 har pressen rett til *innsyn* i tiltalebeslutninger *hos domstolene*. Innsynsretten gjelder fra det tidspunkt saken er berammet. Innsynsretten gjelder ikke *bevisoppgaver*.

Påtaleinstruksen § 22-7 legger opp til at pressen må henvende seg *til påtalemyndigheten* dersom den ønsker *kopi* (utskrift) av tiltalen. Etter påtaleinstruksen § 22-7 skal kopi gis når tiltalebeslutningen er forkynt for tiltalte og det ikke er sannsynlig at saken helt eller delvis vil bli ført for lukkede dører. Pressen bør også kunne få kopi av tiltalebeslutningen ved henvendelse til domstolen.

Forskrift om offentlighet i rettspleien § 7 lyder slik:

Pressen har rett til innsyn i tiltalebeslutninger i straffesaker som er til behandling ved domstolen. Innsynsretten gjelder fra det tidspunkt saken er berammet. Innsynsretten gjelder ikke når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat vil være betenkelig å gi innsyn.

Ved oversendelse av tiltalebeslutningen til domstolen kan påtalemyndigheten helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av tiltalebeslutningen. Forbudet kan gis i den utstrekning påtalemyndigheten i medhold av påtaleinstruksen § 22-7 kan nekte å gi kopi av tiltalebeslutningen. Et slikt forbud begrenser ikke retten til offentlig å gjengi rettsforhandlinger og rettsavgjørelser i henhold til domstoloven §§ 129 og 130.

Siktemålet med bestemmelsen er å gi pressen mulighet til å finne frem til de sakene som er av interesse på en enkel og praktisk måte.

-
- For å lette mediernes tilgang til tiltalebeslutningene, anbefaler utvalget at mediene bør få tilgang til tiltalebeslutningen via en lenke til denne på det lukkede nettstedet for pressen for berammede saker.
-

3.4 Hvilke rettsmøter omfattes av opplysningsplikten?

Hva som er et rettsmøte, er definert i *domstoloven § 122 første ledd*:

Ved rettsmøter forståes de møter, som en ret holder til forhandling mellom parter eller for at avhøre parter, vidner eller sakkyndige eller foreta granskning, eller som loven særskilt har betegnet som rettsmøter.

- Opplysningsplikten omfatter bare rettsmøter som *er berammet*.
- Rettsmøter som partene ikke innkalles til, og der det ikke skjer noen berammelse eller tidfesting på forhånd, omfattes ikke av bestemmelsen. Dette gjelder eksempelvis rettsmøter som bare holdes for å *undertegne* en dom eller kjennelse.
- Dersom partene i saken «forhandler» for retten, er forhandlingene å anse som rettsmøte, typisk *hovedforhandling* og *ankeforhandling*. Også *saksforberedende møter* vil normalt være rettsmøter.
- Hvis det skal treffes en rettslig avgjørelse på bakgrunn av det partene anfører i møte med dommeren, må forhandlingene som regel anses for å skje i rettsmøte.
- *Domskonferanser* og *rettsmeklingsmøter* er ikke rettsmøter.
- Det er alltid et rettsmøte når retten avhører parter, vitner eller sakkyndige, eksempelvis ved *bevisopptak*. Unntak er gjort for avhør av vitne under 14 år eller vitne med psykisk utviklingshemming, jf. straffeprosessloven § 239.

3.5 Anonymisering av saker på berammingslisten

3.5.1 Når skal partenes navn ikke fremgå av berammingslistene?

Forskrift om offentlighet i rettspleien § 4 bestemmer når berammingslisten ikke skal inneholde partenes navn. *Bestemmelsen* lyder slik:

Berammingslisten skal ikke inneholde partenes navn når rettsmøtet uten særskilt beslutning skal holdes for lukkede dører. Partenes navn skal heller ikke oppgis i saker om tvangsfullbyrdelse av krav som gjelder forhold mellom foreldre og barn.

Fornærmedes navn skal ikke oppgis i berammingslisten med mindre dette finnes ubetenkelig.

Ved hovedforhandling i straffesaker skal siktedes navn oppgis med mindre rettsmøtet gjelder forhold som nevnt i straffeloven § 197 – 199. Utenfor hovedforhandling skal siktedes navn bare oppgis i saker som behandles etter straffeprosessloven § 248 (tilståelsesdom) og straffeloven § 54.

Det er følgelig i disse tilfellene at berammingslistene ikke skal inneholde partenes navn:

- Rettsmøter som uten særskilt beslutning går for lukkede dører. Dette er saker etter ekteskapsloven, barneloven, saker mellom ektefeller eller fraskilte eller personer som er eller har vært samboere om fordeling eller tildeling av formue, og saker som behandles etter tvistemålloven kapittel 33.
- Ved rettsmøter utenfor hovedforhandling i straffesaker, for eksempel fengslingsmøter, rettslige avhør og saker om førerkortbeslag, unntatt pådømmelse i tilståelsessaker.
- Saker som angår incest og incestlignende forhold, hvor offentliggjøring av siktedes navn vil innebære at også fornærmede lett kan identifiseres.

Fra mediehold er det reist kritikk mot at det skjer en overdreven anonymisering av siktede på berammingslistene, særlig i sedelighetssaker og tilståelsessaker. Etter utvalgets vurdering synes ordningen med berammingslister på nett generelt å fungere bra. Når det tidligere var problemer, skyldes dette antakelig dels det forhold at forskriftens regler om berammingslister ikke trådte i kraft sammen med resten av forskriften⁶, og dels må problemer tilskrives innføringen av saksbehandlingssystemet Lovisa. Innføringen skjedde til ulik tid i de forskjellige domstoler, og det tok tid før man forsto at registreringen i Lovisa faktisk hadde konsekvenser for hva som kom på listene.

Utvalget viser til at det ikke er noe generelt forbud mot å oppgi siktedes navn på lukkede nettsider for pressen, jf. forskrift om offentlighet i rettspleien § 6 annet ledd.

-
- Utvalget vil understreke at innholdet i berammingslistene gir viktig informasjon til mediene. Berammingslistene gir mulighet for journalister å identifisere hvilket forhold det dreier seg om, og om saken er av offentlig interesse.
-

3.5.2 Registrering i Lovisa

Anonymisering styres av hva som registreres i Lovisa. Ved avgivelsen av uttalelsen fungerer dette slik:

Under oppgaven «forbered sak» får man oppgaven «vurder offentlighet», som genererer spørsmålet «Skal saken unndras offentlighet?». Dette er et spørsmål om saken etter loven som utgangspunkt *skal* gå for lukkede dører. Dette er følgende sakstyper i *sivile saker*:

⁶ Forskrift om offentlighet i rettspleien trådte i kraft 1. september 2001, mens bestemmelsene om berammingslistene og listenes innhold først trådte i kraft 1. september 2005, jf. forskrift 18. august 2005 nr. 919.

-
-
- Saker etter ekteskapsloven eller barneloven og saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, og tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere (dl § 125, 2. ledd).
 - Saker etter tvistemålsloven kapittel 33, det vil si rettslig overprøving av administrative tvangsvedtak.

Svaret styrer hvorvidt partenes navn kommer med på berammingslisten.

I *straffesaker* er det *forskriften § 4 tredje ledd* som styrer dette:

Ved hovedforhandling i straffesaker skal siktedes navn oppgis med mindre rettsmøtet gjelder forhold som nevnt i straffeloven §197 – §199. Utenfor hovedforhandling skal siktedes navn bare oppgis i saker som behandles etter straffeprosessloven §248 (tilståelsesdom) og straffeloven §54.

Straffeloven §§ 197-199 gjelder incest og incestlignende forhold. Det betyr at navn på tiltalte i de aller fleste saker som kommer til pådømmelse, skal komme på berammingslistene.

3.6 Bør opplysninger gis til mediene om innkomne, ikke berammede saker?

Før en sak er berammet, har domstolen ikke *plikt* til å gi allmennheten opplysninger om hvorvidt saken har kommet inn til rettens kontor. Spørsmålet melder seg tidvis om retten, etter henvendelse fra media, bør gi opplysninger om saker som befinner seg på domstolens saksliste, innkommet og registrert, men *ikke berammet*.

Utgangspunktet er at offentlighetslovens regler ikke gjelder saker som behandles etter rettspleielovene, jf. lovens § 1 tredje ledd. Mediene har derved ikke krav på innsyn, men loven er heller ikke til hinder for innsyn.

Etter utvalgets vurdering bør det tas utgangspunkt i gjeldende regelverk, som fastsetter tidspunktet for offentlighet til berammingsstadiet ved at berammingslistene er offentlige, jf. domstolloven § 122. Derved sikres en effektiv gjennomføring av rettsmøteoffentligheten.

- For saker der navn ikke skal fremgå av berammingslisten (familiesaker, barnevern, enkelte straffesaker) vil det normalt ikke være aktuelt å opplyse om at saken er innkommet.
- Det vil normalt ikke være aktuelt å opplyse om at straffesaker på etterforskningsstadiet er innkommet.
- På den annen side vil tilgang til saklistene danne grunnlag for at media kan kontrollere gjennomstrømmingen og tidsbruk vedrørende berømmelse av saker. Tilgang til sakslistene vil også kunne gi større tillit utad for domstolene. Dertil kommer at tilgang til sakslistene vil kunne bedre muligheten for media til å drive kontroll på andre områder i samfunnet.
- For partene kan det oppleves som uheldig at opplysninger om at en sak er kommet til domstolen når mediene før parten selv er kjent med dette. Opplysninger fra sakslisten bør derfor ikke gis før stevning/begjæring er forkynt eller på annen måte gjort kjent for motparten.
- Ved anker og kjæremål vil som regel alle parter være kjent med at saken er anket eller påkjært når saken innkommer ankedomstolen, og det bør da kunne gis opplysninger til mediene om at saken er innkommet ankedomstolen.

Opplysninger om at en person er part i en tvist, samt hva tvisten gjelder, vil neppe være en krenkelse av taushetsplikten, så lenge det ikke gjelder saker som nevnt i domstolsloven § 130, fjerde ledd (familiesaker), og tvistemålsloven kapittel 33 (saker om overprøving av administrative tvangsinngrep).

- Utvalget anbefaler at det på forespørsel kan gis bekreftende svar på at en sak er innkommet ved domstolen, så fremt stevning/begjæring er forkynt eller på annen måte gjort kjent for motparten, og det ikke gjelder en sakskategori der saken eller navnene ikke skal fremkomme på berammingslisten, og – for straffesaker – ikke er en sak på etterforskningsstadiet.
-

4. Medienes rett til å være til stede i rettsmøter

4.1 Hovedregelen om offentlige rettsmøter

Som nevnt er hovedregelen at rettsmøtene⁷ er offentlige, jf. domstolloven § 124. Så langt plassen tillater det, kan alle overvære møtene og som utgangspunkt bringe videre det som fremkommer i møtene.

- Utvalget anbefaler at domstolene passer på å ha stor nok rettssal i mediefokuserte saker.
-

4.2 Lukkede dører

De fleste unntakene fra offentlighetsprinsippet er «kan»-regler som gir adgang til å beslutte lukkede rettsmøter, jf. *domstolloven § 125 første ledd*.

4.2.1 Sakstyper hvor dørene skal lukkes uten særskilt kjennelse

4.2.1.1 Saker etter barneloven og ekteskapsloven

- Etter domstolloven § 125 andre ledd skal noen sakstyper gå for lukkede dører uten at retten avsier noen kjennelse om det, hovedsakelig saker etter barneloven og ekteskapsloven.

4.2.1.2 Saker som gjelder overprøving av administrative vedtak om tvangsinngrep

- Saker som gjelder overprøving av administrative vedtak om frihetstap og andre tvangsinngrep, jf. tvistemålsloven kapittel 33, vil også gå for lukkede dører uten særskilt beslutning, jf. *tvistemålsloven § 479 annet ledd*. Dette gjelder bare de tvangsvedtak eller vedtak om frihetsinngrep hvor det i vedkommende lov er angitt at tvistemålsloven kapittel 33 får anvendelse⁸, eksempelvis barnevernsaker, vedtak om tvangsinnleggelse etter lov om psykisk helsevern mv.
- Dersom den som tvangsinngrepet er rettet mot ber om det, kan retten beslutte behandling for åpne dører, jf. tvistemålsloven § 479 annet ledd, annet punktum.

Om offentlig gjengivelse av forhandlingene og rettsavgjørelser i slike saker, se kapittel 5 og 7.

⁷ Om hva som defineres som rettsmøte, se pkt. 3.4.

⁸ Jf. Schei: *Tvistemålsloven med kommentarer*, 2. utgave (1998), side 1195.

4.2.1.3 Særlig om barnevernsaker

Blant de mest praktiske eksempler på domstolsprøving etter tvistemålsloven kapittel 33 er overprøving av fylkesnemndas vedtak innen dens myndighetsområde etter barnevernloven.

- Også for disse sakene gjelder at retten kan beslutte behandling for *åpne dører* dersom den som tvangsinngrepet er rettet mot ber om det, jf. *tvistemålsloven § 479 annet ledd, annet punktum*.

Disse sakene går sjelden for åpne dører, men det skjedde i en mye medieomtalt barnevernsak for Hålogaland lagmannsrett⁹, blant annet begrunnet i «medienes rolle som opplyser og kontrollør av det offentliges makt- og rettshåndhevelse», og at «det er en fordel om denne opplysningsformidling og vaktkontroll kan utøves på grunnlag av en samlet og balansert kunnskap om sakens kjensgjerninger», og at «i denne saken bør dette hensynet veie tyngre enn hensynet til personvern, særlig sett hen til at en av de private parter har stilt seg positiv til mediernes tilstedeværelse».¹⁰

-
- Etter utvalgets oppfatning vil det være av verdi å gi allmennheten innsyn i og tilgang til referat av enkeltsaker i domstolene, men på en slik måte at hensynet til personvernet for partene og barna blir sikret.¹¹ Domstolenes avgjørelser i barnevernsaker omhandler viktige spørsmål som bør diskuteres offentlig. I den grad enkeltsaker vurderes å være egnet for det blant annet sett hen til personvernhensynet og barna saken gjelder, og den som tvangsinngrepet er rettet mot ber om at forhandlingene skal gå for åpne dører, bør også barnevernsaker kunne gå for åpne dører, men med retningslinjer for pressens referatadgang.¹²
-

Om offentlig gjengivelse av forhandlingene og rettsavgjørelser i slike saker, se pkt. 5.2.4 og 7.2.5.

4.2.2 Andre særlige regler om lukkede dører

Det er også en del andre særlige regler om lukkede dører; bestemmelser som rettens aktører ikke alltid er like oppmerksomme på. Utvalget tenker her på at vitneforklaring gis etter at taushetsplikt er opphevet. Hvis det ikke er samtykket i at avhøret fortas offentlig, skal forklaringen gis for lukkede dører og under pålegg om taushetsplikt. Dette gjelder i første rekke:

- Straffeprosessloven § 118 tredje ledd og tvistemålsloven § 204 nr. 3 (offentlig ansatte mv)
- Straffeprosessloven § 119 fjerde ledd og tvistemålsloven § 205 tredje ledd (profesjonsbestemt taushetsplikt)

Det er en ofte forekommende situasjon at innehavere av slike stillinger påberopes som vitner, og at den som har krav på hemmelighold samtykker i at forklaring gis. Det er *utvalgets inntrykk* at rettsmøtene i praksis vanligvis ikke lukkes når vitnet gir forklaring, og at spørsmålet om lukking av dørene sjelden settes på spissen i slike tilfeller.

-
- Der vitnets taushetsplikt oppheves, anbefaler utvalget at det avklares om det gis samtykke til at forklaring gis for åpen rett.
-

Retten kan nedlegge referatforbud for slike vitneforklaringer etter domstolloven § 129 annet ledd bokstav b) dersom forholdene tilsier det.

9 LH-2003-310

10 Fyldigere gjengivelse er gitt i Figenschow m.fl: Barnevern – medier og juss, side 154.

11 Slik også St.meld. nr. 40 (2002) Om barne- og ungdomsvernet, kap. 8.6 om «Open saksgang i fylkesnemnda».

12 Hålogaland lagmannsrett ga slike retningslinjer i LH-2003-310: «Tilstedeværende representanter fra mediene må imidlertid være seg bevisst de personvernhensyn som begrunner hovedregelen om at ingen andre enn partene får være til stede. Særlig må det vises tilbakeholdenhet i forhold til barnefaren, som ikke ønsker mediene til stede. Det samme gjelder selvfølgelig barna saken gjelder. Det må også vises særlig hensyn til andre aktører som er trukket inn f. eks. fosterforeldre – som ikke på noen måte er part i saken. Verken barnefaren, barna eller fosterforeldrene skal kunne identifiseres. Av hensyn til barnefaren vil pressen bli bedt om å forlate rettslokalet under hans forklaring.»

Av andre bestemmelser nevnes:

- **Straffeprosessloven §117 og tvistemålsloven § 204 nr. 1**, om rikets sikkerhet.
- **Straffeprosessloven § 121 og tvistemålsloven § 206 a**, om sjelesorg mv.
- **Straffeprosessloven §120 og tvistemålsloven § 206**, om innholdet av forhandlinger eller forklaringer som en domstol med hjemmel i lov har pålagt de tilstedeværende taushet om.
- **Tvistemålsloven § 209 og straffeprosessloven § 124** om vitneførsel om forretnings- eller driftshemmigheter.
- **Tvistemålsloven § 209 a og straffeprosessloven § 125** om vitneforklaring om kilder til artikler o.l.
- **Skifteloven § 18 annet ledd** om skiftesamlinger i dødsbo og felleseiebo.
- **Konkursloven § 6** om rettsmøter under gjeldsforhandling.
- **Sjøloven § 479** om rettsmøter for avholdelse av sjøforklaring.
- **Patentloven § 65** om rettsmøter vedrørende patentrettigheter.
- **Umyndiggjøringsloven § 9** om rettsmøter i sak om umyndiggjørelse.
- **Lov om utlevering av lovbrytere § 17** om rettsmøter i forhørsretten til behandling av krav om utlevering av lovbrytere.

4.2.3 Fremgangsmåten ved behandlingen av spørsmålet om lukkede dører

4.2.3.1 Avgjørelser om lukkede dører under saksforberedelsen

Avgjørelser om at et rettsmøte skal gå for lukkede dører, kan treffes under saksforberedelsen, enten som kontorforretning eller at spørsmålet behandles i rettsmøte, jf. straffeprosessloven § 272 første ledd bokstav g. En slik avgjørelse kan omgjøres i senere rettsmøte, jf. § 272 femte ledd. Tilsvarende må antas å gjelde i sivile saker.

4.2.3.2 Forhandlingene om lukkede dører føres for lukkede dører

Spørsmålet om å utelukke offentligheten forhandles for lukkede dører, jf. domstolloven § 124 annet ledd. Når spørsmålet er reist, må tilhørerne forlate salen i påvente av en avgjørelse. Dette gjelder også journalister. Representanter for media har ikke krav på å få uttale seg i rettsmøtet til spørsmålet om dørene skal lukkes og om referatforbud mv.

Det kan hevdes å være uheldig at ingen representanter for offentligheten har anledning til å fremføre synspunkter på om dørene skal lukkes eller ikke. Etter den danske retsplejelov § 30 b, har journalister uttalerett før retten treffer avgjørelse om lukkede dører. En slik uttalerett ble foreslått av Kildevernutvalget, jf. NOU 1988:2 side 49 flg., men ble ikke fulgt opp i den videre lovgivningsprosessen.

Selv om vi ikke har noen slik regel i norsk rett, kan dette antakelig likevel gjøres ved at en representant for massemediene, under pålegg om taushet etter domstolloven § 128 og referatforbud etter § 129, gis tillatelse etter domstolloven § 127 til å delta under forhandlingene om lukkede dører og avgi uttalelse til spørsmålet.¹³ Sett hen til at lovgiver ikke fulgte opp Kildevernutvalgets forslag, finner ikke utvalget grunn til å anbefale utprøving av en slik ordning.

-
- Utvalget anbefaler at dommerne gir tilstedeværende journalister anledning til å uttale seg til spørsmålet om dørene skal lukkes, før spørsmålet om å behandle saken for lukkede dører forhandles bak lukkede dører. Det samme gjelder for spørsmål om hvorvidt referatforbud skal ilegges.
-

¹³ Jf. Kolsrud: Dørene lukkes – om offentlighet i domstolene, (2002), side 60-61.

4.2.3.3 Avgjørelse om at dørene lukkes, må begrunnes

At lukkede dører er begjært, er et utgangspunkt, men heller ikke mer. Dørene skal *bare* lukkes i lovhjemlete tilfeller og etter en konkret og begrunnet prøvelse fra rettens side. En avgjørelse om lukking skal treffes ved *kjennelse*. Hvis retten ikke tar en begjæring om lukkede dører til følge, skjer dette ved *beslutning*.

- Utvalget understreker viktigheten av at en kjennelse om lukking av dører bør inneholde en presis henvisning til den bestemmelse som benyttes som hjemmel for lukking. Dette av hensyn både til hvordan avgjørelsen skal forstås, og for eventuelle kjæremål mot avgjørelsen.

4.2.3.4 Kjæremålsadgangen

Dersom spørsmålet om å lukke dørene reises før rettsmøtet, vil avgjørelsen være gjenstand for kjæremål. Retten avgjør om kjæremålet skal gis oppsettende virkning. Er avgjørelsen tatt under rettsmøtet, kan kjennelsen ikke påkjæres, men kan brukes som ankegrunn.

- En kjennelse om å lukke dørene kan ikke påkjæres av representanter for mediene. En kjennelse om lukkede dører kan påkjæres av den som har «rettslig interesse» i avgjørelsen, men pressen blir ikke rammet i lovens forstand av en slik kjennelse og har derfor ikke kjæremålsadgang.¹⁴

4.2.4 Særskilt om fengslingsaker

- Mediene og andre har som hovedregel rett til å være til stede under rettsmøtet i fengslingsaker, jf. domstoloven § 124. Det anbefales derfor at retten settes for åpne dører. Dette gjelder selv om aktor eller forsvarer på forhånd har meddelt retten at behandling for lukkede dører vil bli begjært, eller retten selv mener at lukkede dører er aktuelt.
- Når begjæring om lukkede dører gjentas i rettsmøtet, bør tilstedeværende journalister gis anledning til å uttale seg til spørsmålet om dørene skal lukkes. Deretter behandles spørsmålet om lukking bak lukkede dører, jf. domstoloven § 124 annet ledd.
- Det normale er at retten settes med siktede til stede. Men dersom forsvareren eller aktor har meddelt at lukkede dører vil bli begjært, eller retten selv mener at lukking kan være aktuelt, kan retten, med siktetes samtykke, settes uten at siktede er til stede. Spørsmålet kan også avgjøres ved kontorforretning i forkant av rettsmøtet.
- Etter at lukkingsspørsmålet er forhandlet på vanlig måte for lukkede dører, tar dommeren ved kjennelse avgjørelse i spørsmålet ut fra bestemmelsene i domstoloven §§ 124 flg.
- Dersom det besluttes at dørene skal lukkes, må dette meddeles de journalistene som er sendt ut av rettssalen mens lukkingsspørsmålet ble behandlet.
- Det anbefales at lukkingskjennelsen så vidt mulig utformes slik at den kan leses opp for mediene uten at formålet med beslutningen forspilles. Dersom kjennelsen inneholder opplysninger eller vurderinger som ikke bør røpes, anbefales det at de tilstedeværende pressefolkene blir meddelt slutningen i kjennelsen.
- Dersom dørene ikke lukkes og dommeren vet eller har grunn til å tro at representanter for pressen er til stede, bør dommeren minne om referatforbudet.

14 Jf. NOU 1988:2 side 49, venstre spalte.

4.2.5 Pressen kan være til stede også i saker der dørene lukkes. (Delvis lukking)

Der dørene lukkes, er utgangspunktet at bare de som deltar i saken, har anledning til å være til stede. Likevel kan andre gis adgang til å være til stede hvis særlige grunner taler for det, jf domstoloven § 127. Med hjemmel i denne bestemmelsen kan f eks pressefolk etter en konkret vurdering gis adgang til å være til stede i en sak som ellers går for lukkede dører.

- At forhandlingene går for lukkede dører, innebærer *ikke* at pressen har forbud mot offentlig gjengivelse av forhandlingene. Men det vil gjerne være naturlig å kombinere en slik tillatelse med en *henstilling* til pressen om å referere fra rettsmøtet på en måte som ivaretar de hensyn som begrunnet lukkede dører.
- Eventuelt kan retten nedlegge *referatforbud* etter domstoloven § 129 annet ledd bokstav b), dersom det forholdet som har begrunnet lukkede dører, også begrunner referatforbud.
- Retten kan ved *kjennelse* beslutte helt eller delvis referatforbud.
- Retten kan også sette som *vilkår* for pressens nærvær at det i reportasjene ikke benyttes andre identitetskjennetegn enn f eks kjønn og alder, og at det utvises stor varsomhet i omtalen av private forhold.
- Brudd på vilkårene vil kunne medføre at pressen utestenges.¹⁵ Dommeren bør avklare med de tilstedeværende journalistene om de vil respektere rettens forutsetninger.
- Retten må også vurdere *pålegg om taushet* etter domstoloven § 128.
- Avgjørelsen om å la pressen være til stede tas ved *beslutning*, og denne kan omgjøres. Hvis avgjørelsen tas under eller i tilknytning til rettsmøtet, tas avgjørelsen av samlet rett der retten har flere medlemmer

4.2.6 De mest benyttede begrunnelser for lukkede dører

De mest praktiske og mest benyttede begrunnelsene for lukkede dører, er hensynet til «privatlivets fred» og hensynet til «sakens opplysning». *Utvalget* går ikke nærmere inn på de andre grunnlagene for å lukke dørene.

4.2.6.1 Når hensynet til privatlivets fred eller ærbarhet krever det (domstoloven § 125 første ledd bokstav b)

Sedelighetssaker, og andre straffesaker, vil ofte gjelde personlige forhold, uten at dette i seg selv gir grunn til å fravike prinsippet om åpne dører.¹⁶ Men bestemmelsen vil kunne komme til anvendelse under *enkelte deler* av saken, f eks ved avhør av psykiatrisk sakkyndige, hvis barn er involvert eller ved avhør av fornærmede.¹⁷

I sedelighetssaker vil fornærmedes forklaring ofte være det mest sentrale bevis mot siktede. Det vil generelt være uheldig om mediene blir utelukket fra denne delen av bevisførselen.¹⁸ Hensynet til fornærmede og personvern hensyn ellers vil som regel være tilstrekkelig tilgodesett gjennom forbud mot navnerferat og bruk av andre identitetskjennetegn etter domstoloven § 129. Fornærmedes mening bør tillegges atskillig vekt ved spørsmålet om mediene skal få være til stede. Også hensynet til sakens opplysning kan tilsi at dørene bør lukkes, jf. pkt. 4.2.6.2.

15 Denne fremgangsmåte er vurdert av Høyesterett i forbindelse med en avgjørelse inntatt i Rt. 1988 s. 1207. Saken gjaldt alvorlige sedelighetsovergrep overfor mindreårige. Retten avsa kjennelse for lukkede dører, men tillot pressen å være til stede. Lagmannen minnet om, og innskjerpet, «det særlige behov for varsomhet ved referat fra saker som den nærværende og at detaljer må unngås.» En avis hadde ikke fulgt denne henstilling i neste dags referat. Retten utelukket deretter pressen fra den videre behandling av saken. Høyesterett fant ikke at det var begått saksbehandlingsfeil.

16 I Rt 2003 side 1183 lukket Høyesterett dørene for å verne om «sterkt personlige forhold».

17 I Rt 1987 side 406 ble begjæring om lukkede dører etterkommet av hensyn til privatlivets fred. Saken berørte uttalelser om at saksøkeren hadde vært horekunde, og han var redd for at hans identitet ville bli kjent i videre kreter enn tidligere.

18 Slik også Bøhn, Domstoloven, kommentarutgave, (2000), side 373.

4.2.6.2 Når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd (domstolloven § 125 første ledd bokstav c)

Dette er antakeligvis den mest benyttede hjemmel for å lukke rettsmøter. *Utvalget vil bemerke* at vilkårene for å lukke dørene av hensyn til sakens opplysning, er strammet inn etter endringene iverksatt fra 1 september 2001. Det må nå foreligge *særlige forhold* som gjør lukkede dører påkrevd.

- Bestemmelsen er formulert slik at det tydelig fremgår at lukking av dørene bare skal skje når det finnes *påkrevd ut fra særlige forhold i den enkelte sak*, og det derfor er et markert behov for lukkede dører.¹⁹
- Under *etterforskning* og under *bevisopptak til bruk for hovedforhandlingen i straffesaker* vil det ikke sjelden foreligge slike særlige forhold som kan gi grunn til å holde rettsmøter for lukkede dører. Ved rettsmøter om *varetektsfengsling*, særlig i etterforskningens startfase, vil f.eks. hensynet til oppklaring av den aktuelle straffesaken etter forholdene lett kunne berettiget stengte dører. Her er utgangspunktet at det også er *referatforbud* når saken går for åpne dører, jf. domstolloven § 129 første ledd.
- For andre sakstyper vil vilkårene for lukking av dørene etter bokstav c trolig sjeldnere være til stede, men bestemmelsen gjelder også under *hovedforhandlingen* i straffesaker og sivile saker. *Utvalget understreker* at bestemmelsen skal benyttes med stor tilbakeholdenhet.²⁰

4.2.7 Referatforbud som alternativ til lukkede dører

Retten kan alltid nedlegge referatforbud når de hensynene som taler for lukkede dører er tilstrekkelig sterke til at referatforbud kan begrunnes. Dette gjelder både i sivile saker og straffesaker, jf. domstolloven § 129 annet ledd bokstav b.

-
- Med unntak for de sakene hvor det i loven er uttrykkelig bestemt at rettsmøtet skal gå for lukkede dører, vil det etter utvalgets mening sjelden være behov for å utelukke pressen. Utvalget mener at de hensyn som tilsier lukkede dører som oftest vil ivaretas ved at det nedlegges et begrenset referatforbud.²¹
-

¹⁹ Jf. Ot.prp. nr. 55 (1997-98), side 45, venstre spalte.

²⁰ Jf. Ot.prp. nr. 55 (1997-98), side 44, høyre spalte, hvor hovedforhandling i straffesaker er særskilt omhandlet.

²¹ I Danmark er det ikke adgang til å lukke dørene dersom det er tilstrekkelig med referatforbud, jf. retsplejeloven § 29 (5).

5. Medienes rett til å referere fra rettsmøter

5.1 Hovedregler

Det er som hovedregel tillatt å referere offentlig fra rettsmøter, jf. domstoloven § 124 første ledd. Dette gjelder også når disse går for lukkede dører, med mindre det er avsagt kjennelse om *referatforbud* etter domstoloven § 129 annet ledd. Det samme gjelder referat fra rettsmøter til avsigelse av dom. *Domstoloven § 129* har slik ordlyd:

I straffesaker må ingen gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingen, med unntak for saker om tilståelsesdom etter straffeprosessloven §248 .

Ellers kan retten ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøte

a) når retten frykter at offentlig gjengivelse av forhandlingene vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller pådømmelsen av saken, eller

b) når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, må forhandlingene ikke gjengis offentlig, med mindre retten av særlige grunner beslutter at offentlig gjengivelse i anonymisert form helt eller delvis tillates. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Referatforbud etter første eller annet ledd gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter annet ledd bokstav a gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt. Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til stede og kan påkjæres av dem som har vært til stede under forhandlingen.

Spørsmålet om referat fra hovedforhandlinger holdt for lukkede dører oppstår først og fremst der pressen er gitt adgang til et lukket rettsmøte i medhold av domstoloven § 127.

- Hvis pressen har fått være til stede i et lukket rettsmøte, har pressen adgang til å referere hvis retten ikke har bestemt noe annet.
- Det er *ikke* tillatt å referere fra eventuelle rettsmøter under etterforskningen, for eksempel fengslingsmøter, hvis ikke retten har gitt tillatelse, jf § 129 første ledd jf. fjerde ledd.

Retten til å gjengi forhandlingene offentlig innebærer en rett til å meddele informasjonen til et allment publikum, uavhengig av hvilket medium man ønsker å gjøre dette i. Referater gjennom presse, kringkasting, litteratur og allment tilgjengelig datanett er inkludert. For lyd- og bildeopptak gjelder særlige regler, se kapittel 6.

5.2 Unntak

5.2.1 Rettsmøter utenfor hovedforhandling

- Det er *ikke* tillatt å referere fra rettsmøter *under etterforskningen*, for eksempel fengslingsmøter, hvis ikke retten har gitt tillatelse, jf. domstoloven § 129 første ledd jf. fjerde ledd.
- Forbudet gjelder *ikke* pådømmelse av tilståelsessaker etter straffeprosessloven § 248.

-
-
- Retten kan likevel ved *enkel beslutning* gi adgang til referat, jf. domstoloven § 129 fjerde ledd, første punktum.
 - Før dommeren tar standpunkt, må partene ha gitt uttrykk for sitt syn.

5.2.2 Rettens avgjørelser om referatforbud

Retten kan ved *kjennelse* beslutte helt eller delvis referatforbud fra forhandlingene, jf. *domstoloven § 129 annet ledd*, når:

- a) retten frykter at offentlig gjengivelse kan skade opplysningen eller pådømmelsen av saken
- b) rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

-
- Utvalget understreker viktigheten av at en *kjennelse* om referatforbud bør inneholde en presis henvisning til den bestemmelse som benyttes som hjemmel for forbudet. Dette av hensyn både til hvordan avgjørelsen skal forstås, og for eventuelle kjæremål mot avgjørelsen.
 - Det bør også presiseres hva referatforbudet gjelder, om det er et delvis referatforbud, og eventuelt hvilke deler av forhandlingene eller en forklaring forbudet gjelder.
-

- Retten kan *oppheve* referatforbud som retten selv har besluttet etter domstoloven § 129 annet ledd. Forbudet mot referat etter domstoloven § 129 første og annet ledd gjelder inntil retten opphever det, men forbud etter annet ledd bokstav a) gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt.
- Bestemmelsen i *annet ledd bokstav a)* kan anvendes der hovedforhandlingen går over flere dager, og der det er viktig å hindre at vitner som ennå ikke er avhørt, får anledning til å lese andres forklaringer i avisen før de selv skal vitne.
- Bestemmelsen i *annet ledd bokstav b)* kan også bl.a. anvendes hvis hensynet til privatlivets fred ville gitt grunnlag for å lukke dørene etter domstoloven § 125 første ledd, b).
- At retten kan beslutte *delvis* referatforbud, innebærer at retten kan beslutte forbud mot gjengivelse av visse deler av forhandlingen, f.eks. et vitnes forklaring, at det ikke skal brukes navn eller andre opplysninger som kan røpe noens identitet i referatene mv.

5.2.3 Barne- og familiesaker

- Etter *domstoloven § 129 tredje ledd* er det forbudt å referere offentlig fra barne- og familiesaker, men retten kan tillate et anonymisert referat hvis det foreligger «særlige grunner».

5.2.4 Saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33

- Forbudet i § 129 tredje ledd gjelder *ikke* saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33. Også disse sakene går som hovedregel for lukkede dører, jf. tvistemålsloven § 479 annet ledd, men *referatforbudet følger ikke automatisk, og må derfor eventuelt besluttes særskilt*.

5.2.5 Meddelelse om begrensninger i forhandlingenes offentlighet

Domstoloven § 124 tredje ledd har slik ordlyd:

-
- Retten skal ved åpningen av rettsmøtene, eller så snart den har truffet avgjørelse om begrensninger, gi meddelelse om eventuelle begrensninger i forhandlingenes offentlighet.
-

Retten skal følgelig:

- ved åpning av et rettsmøte,
- eller så snart den har truffet en avgjørelse om begrensning i forhandlingens offentlighet, gjøre de tilstedeværende oppmerksom på dette.
- Meddelelse om slike begrensninger skal gis selv om forbudet følger direkte av loven.

Det kan her være tale om forbud mot offentlig referat fra forhandlingene, pålegg om hemmelighold og forbud mot fotografering.

Regelen er gitt fordi det er viktig at presse og annet publikum får tilstrekkelig *veiledning* om begrensninger i forhandlingenes offentlighet i tilknytning til den enkelte sak. Dette gjøres best ved at dommeren under rettsmøtet gir klare opplysninger om hvilke regler som gjelder vedrørende adgangen til offentlig gjengivelse og lignende.

Slik meddelelse kan gis:

- ved utdeling av en skriftlig orientering,
- eller ved oppslag på inngangsdøren ved rettslokalet.

Undertiden vil det være naturlig å *gjenta orienteringen* senere under rettsmøtet. Dette gjelder særlig ved langvarige rettsmøter, for eksempel en hovedforhandling som går over flere dager²².

Mediene vil ofte, særlig i fengslingsaker, være interessert i på forhånd å få vite om det er begjært lukkede dører. Det bør opplyses om dette.

5.2.6 Kjæremål over kjennelser om referatforbud

Ved lovendringen 1. september 2001 ble det innført en adgang til å påkjære en kjennelse om referatforbud etter § 129 *annet ledd*.

- Kjæremålet har bare oppsettende virkning når retten beslutter det.
- Referatforbudet som følger av *første ledd* (forbud mot å referere fra møter under etterforskningen) kan *ikke* påkjæres.
- Rett til kjæremål over rettens kjennelse har alle «som har vært til stede under forhandlingen». Dette gjelder også journalister som dekker saken, selv om de ikke var til stede da forbudet ble nedlagt.
- Et avslag på begjæring om referatforbud kan også påkjæres. Det er også grunn til å nevne at alternativet til et referatforbud kan være at dørene lukkes.

5.3 Brudd på referatforbudet

- Brudd på referatforbudet kan straffes etter domstoloven § 199. Forbudet må i så fall være uttrykkelig besluttet eller gå direkte fram av loven.
- Hvis dommeren bare har kommet med en *henstilling*, kan den som refererer fra forhandlingene, *ikke* straffes etter denne bestemmelsen.
- Den som gir opplysninger om forhandlingene til noen som offentliggjør dem, kan straffes for *medvirkning* hvis de subjektive vilkår er til stede.

Referatforbudet medfører ikke i seg selv noe forbud mot å referere innholdet av en fengslingskjennelse som journalisten har skaffet seg en kopi av. Her gjelder reglene i domstoloven § 130.

Selv om et referat ikke er i strid med domstolovens regler, kan det være straffbart etter reglene om ærekrenkelser og privatlivets fred, og representere brudd på de presseetiske regler²³.

²² Jf. Justisdepartementets Rundskriv G-22/2001 Om offentlighet i rettspleien.

²³ Jf. medienes Vær varsom-plakat.

6. Fotografering, lyd- og fjernsynsopptak

6.1 Det rettslige grunnlaget

6.1.1 Generelt for alle rettsmøter

Etter *domstoloven § 133* har dommeren rett og plikt til å påse at forhandlingene skjer i orden og verdighet. Det gjelder for alle rettsmøter, så vel sivile saker som straffesaker. For øvrig gjelder dommerens styringsrett.

Selv om fotografering eller opptak skjer uten å være direkte i strid med *domstoloven § 133*, vil en saklig begrunnet nektelse normalt være lovlig. Det gjelder også nektelse av private opptak. Rettens beslutning vil ikke kunne påkjæres²⁴.

6.1.2 Straffesaker

Lovgiver har funnet at det gjelder særlige hensyn i straffesaker. I forbindelse med vedtagelse av ny straffeprosesslov ble *domstoloven § 131 a)* endret²⁵ og har slik ordlyd:

Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt. Det er også forbudt å fotografere eller gjøre opptak av den siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, om han ikke samtykker.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

I medhold av tredje ledd er det gitt nærmere forskrifter²⁶.

- I straffesaker er det følgelig som utgangspunkt forbudt å fotografere, filme eller gjøre lydopptak for radio og fjernsyn. Retten *kan* imidlertid gjøre unntak fra opptaksforbudet, men bare for hovedforhandlingen,²⁷ jf. annet ledd.
- I rettsmøter *utenfor hovedforhandling*, f.eks. fengslingsaker, er det *alltid forbudt* å filme eller gjøre lydopptak under rettsmøtet.

■ Utvalget antar at det gjeldende lovforbud ikke gjelder ved særskilt berammet rettsmøte til domsavsigelse. Verken ordlyd eller reelle hensyn tilsier at fotografering eller opptak fra et slikt rettsmøte også rammes av forbudet. I motsatt fall vil det ikke kunne gis tillatelse etter annet ledd for et slikt rettsmøte idet dispensasjonsadgangen er begrenset til hovedforhandlingen. Det kan neppe ha vært meningen. Hensynet til domfelte synes å være ivaretatt av det særskilte fotoforbudet i første ledd, annet punktum.

²⁴ Jf. Anders Bøhn: *Domstoloven, kommentarutgave* (2000) side 401 med henvisninger.

²⁵ Ved endringslov 37/1999 er bestemmelsen vedtatt opphevet og erstattet av en ny § 131, men endringen er ikke trådt i kraft.

²⁶ Se forskrift av 15 november 1985 «Regler om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak» (FOR-1985-11-15-1910)

²⁷ Bemerk at uttrykket «under hovedforhandlingen» i annet ledd ikke henspeiler på at avgjørelsen om unntak må tas under hovedforhandlingen, jf. Bøhn, *Domstoloven, kommentarutgave*, (2000), side 399.

Av forskriften fremgår det at tillatelse til å ta lydopptak eller filme under hovedforhandling kan gis hvis opptaket skjer i *undervisningsøyemed*, eller saken har *betydelig offentlig interesse*, eller *andre særlige grunner* foreligger. Partene skal gis anledning til å uttale seg før avgjørelse treffes.

- Tillatelsen kan gis på vilkår, f eks om at tiltalte og meddommere ikke filmes, at bare stasjonære kamera brukes, mv.
- Søknad om tillatelse skal så vidt mulig sendes retten i god tid før hovedforhandling begynner. Når det ikke er søkt på forhånd, må retten etter uttalelse fra sakens parter m.v. ta stilling til om tillatelse skal gis før forhandlingene begynner.

I straffesaker er det også forbudt å fotografere/ filme siktede, tiltalte eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet eller under opphold i rettsbygningen, hvis han selv ikke samtykker, jf domstoloven § 131 a) første ledd, annet punktum. Han er også til en viss grad beskyttet av åndsverkloven § 45 c (retten til eget portrett) og de presseetiske regler.

6.1.3 Sivile saker

I sivile saker er det ikke fastsatt noe tilsvarende forbud mot fotografering, lydopptak m.v. Men domstoloven § 133 antas å gi retten hjemmel for å nekte fotografering og lydopptak hvis dette *forstyrrer forhandlingene*.

6.2 Nærmere om fjernsynsoverføring av rettergang

Når dette emnet behandles særskilt, har det sammenheng med utviklingen de senere år hvor det er blitt mer og mer vanlig at det under hovedforhandlinger og domsavsigelser gjøres unntak fra opptaksforbudet for fjernsynsmedier. Etter at Høyesterett i 2002 ga tillatelse til direktesending fra en ankebehandling i Orderudsaken, har det vært en rekke saker for domstolene hvor fjernsynsmediene har ønsket å foreta opptak under hovedforhandlingene, og hvor dette ved flere tilfeller har blitt tillatt. Det har vært langt vanligere å tillate opptak fra domsavsigelser.

Utvalget er kjent med at det er ulike syn blant norske dommerne og andre på hvilken praksis man bør føre på dette området. Internasjonalt er det også store variasjoner.

6.2.1 Kort om internasjonal lovgivning og praksis

Norge er et av få europeiske land som åpner for fjernsynsoverføring av rettergang. I Sverige, England og Tyskland gjelder et absolutt forbud mot all fotografering under rettsforhandlingene, mens land som Italia, Nederland, Skottland og Danmark under visse forutsetninger gir fjernsynet adgang til rettssalene.²⁸

Prinsippet om offentlighet i rettergangen er blant annet forankret i EMK artikkel 6 nr. 1. Bestemmelsen skal imidlertid ikke sikre publikums informasjonskrav, men sikre den demokratiske kontroll med domstolene. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte i Rt 2001 side 568²⁹ at utvalget ikke kunne se at det er støtte i EMDs eller kommisjonens praksis for å tolke retten til ytringsfrihet slik at den gir rett til opptak for radio eller fjernsyn under forhandlinger i en straffesak. Utvalget kunne heller ikke se at forbudet i domstolsloven §131 a første ledd mot blant annet opptak for radiooverføring fra en forhandling i en straffesak er i strid med retten til å motta og meddele opplysninger etter EMK artikkel 10.³⁰

28 For nærmere gjennomgang vises bl.a. til Ragna Aarli: TV-sendte retterganger, Lov og Rett, 2003, sidene 158-169.

29 P4 Radio Hele Norge, som fikk avslag på søknad om å radiokringkaste Orderudsaken. Kanalen P4 brakte saken inn for EMD, som fant klagen «manifestly ill-founded» og avviste klagen (Appl. no 76682/01).

30 Se også Rt 2003 side 593 (Valebrokk – offentliggjøring av filmopptak av en domfelt i rettsalen etter at dom var avsagt og retten hevet var vernet av EMK art 10) og Rt 2004 side 510 (Orderud – publisering av fotografier av domfelt i en drapsak på vei ut av rettslokalet uten domfeltes samtykke var ikke vernet av EMK art 10)

Av Europarådets anbefaling om mediedekning i straffesaker fremgår det blant annet at direkte medieoverføringer fra rettsforhandlinger bør forbys med mindre loven eller domstolen uttrykkelig har tillatt det, og at slik tillatelse bare bør gis når dette ikke innebærer alvorlig risiko for unødig påvirkning av vitner, parter, jury eller dommere.³¹

Europarådets Consultative Council of European Judges (CCJE) uttaler i Opinion No. 7 (2005) om «Justice and Society» at fjernsynsoverføringer fra rettssaker kan øke offentlighetens kunnskap om rettsprosessene og domstolssystemet, men at det også er en risiko for at kameraer i rettssalen kan forstyrre prosessen og påvirke parter, vitner, aktor, advokater og dommere.³²

Tilsvarende bekymring er uttalt av EMD i saken P4 Radio Hele Norge ASA mot Norge, hvor det ble påpekt at direkte medieoverføring fra rettssaker kan medføre et ekstra press på de involverte parter og vitner, påvirke deres opptreden, og således skade rettspleien.³³

6.2.2 Praksis ved norske domstoler

Utvalget gjennomførte høsten 2005 en undersøkelse hvor alle landets domstoler ble forespurt om sin praktisering av spørsmålet om fjernsynsoptak fra hovedforhandlinger. 43 domstoler svarte på henvendelsen.

21 domstoler bekreftet at de har fått forespørsler fra media om filming/lydopptak under hovedforhandlingen. De øvrige 22 har enten ikke hatt slike henvendelser, eller hatt svært få henvendelser, og har dermed ingen praksis å vise til.

En fellesnevner for alle de 21 domstolene som har bekreftet å ha hatt medie henvendelser, er at det er gitt tillatelse til filming før retten er satt og/eller etter at retten er hevet, og som hovedregel også av domsavsigelsen. Det er ikke gitt tillatelse til filming av tiltalte, vitner eller parter, med mindre det foreligger samtykke. Av disse 21 har 8 tillatt filming under deler av hovedforhandlingen. Overføringene har hovedsaklig vært begrenset til innledningsforedrag, prosedyre og rettsbelæring.

Av de 13 som hittil bare har tillatt filming i rettssalen før og etter forhandlingene og av domsavsigelsen, ga 9 av disse igjen uttrykk for at de vil åpne for en liberalisering og i fremtiden vil vurdere å si ja til overføring også av innledningsforedrag, prosedyre og rettsbelæring.

Av de 22 domstolene som svarte at de ikke hadde noen praksis, ga 3 uttrykk for at de ville stille seg positive til overføring på nærmere bestemte vilkår.

En del av de domstolene som deltok i undersøkelsen har klare motforstillinger mot en mer liberal praksis under henvisning til at det vil kunne påvirke dommere og aktører at filming eller opptak finner sted, at aktørene lett vil henvende seg til et større publikum enn retten, at ingen aktører eller dommere vil være uberørt av at opptak skjer og at opptak vil forstyrre forhandlingene.

Fra svarene kan nevnes følgende gjennomgående hensyn som er vektlagt ved avgjørelsen om å tillate eller ikke tillate filming og/eller lydopptak:

- Partenes og prosessfullmektigenes standpunkt er sentralt. Det er viktig å skåne de særlig sårbare. Hensynet til personvernet må veie tungt.
- Sakens karakter må tillegges vekt, herunder dens alvorlighetsgrad og hvorvidt det er en sak av betydelig interesse for allmennheten.

31 Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings, vedtatt 10. juli 2003. «Principle 14 – live reporting and recordings in court rooms: Live reporting or recordings by the media in court rooms should not be possible unless and as far as expressly permitted by law or the competent judicial authorities. Such reporting should be authorised only where it does not bear a serious risk of undue influence on victims, witnesses, parties to criminal proceedings, juries or judges.»

32 Avsnitt 46: «This may have advantages in terms of raising public awareness of how judicial proceedings are conducted and improving the image of the justice system, but there is also a risk that the presence of TV cameras in court may disturb the proceedings and alter the behaviour of those involved in the trial (judges, prosecutors, lawyers, parties, witnesses, etc.)»

33 «Depending on the circumstances, live broadcasting of sound and pictures from a court hearing room may alter its characteristics, generate additional pressure on those involved in the trial and, even, unduly influence the manner in which they behave and hence prejudice the fair administration of justice.»

-
-
- Det offentliges behov for informasjon.
 - Tidligere medieomtale.
 - Overføringen bør begrenses til de profesjonelle aktører.
 - Forhandlingene og aktørene må ikke forstyrres. Det innebærer at det må brukes stasjonært utstyr, kun et kamera og at kameraføring / vinkling bestemmes av retten.
 - Muligheten for bruk av en forsinkelse av sendingen / redaksjonelt ansvar, fremfor direktesending.

6.2.3 Fordeler og ulemper ved fjernsynsoverføring av rettergang

Selv om prinsippet om offentlighet i rettergangen ikke gir fjernsynsmediene eller radiokanalene noen rett til å overføre lyd og bilde fra rettssaker, er offentlighetsprinsippet et viktig argument for å tillate fjernsynssendte retterganger. Domstolene bør tilpasse sin virksomhet til tiden og til ny teknikk, likevel slik at personverninteressene hensyntas.³⁴ Ved å tillate fjernsynsoverføringer bringes rettsforhandlingene ut til et større publikum, noe som kan bidra til å øke kunnskapen om rettssystemet generelt og om rettsregler. Slik åpenhet om domstolenes virke kan fremme tilliten til domstolene og at rettssystemet fungerer tilfredsstillende. Ytringsfrihet og prinsippet om en fri presse, kan også tilsi at mediene bør ha adgang til å bruke bilder når de først gis adgang til rettssalene.

Hensynet til sakens opplysning, de impliserte parter, vitner og fornærmede kan tale mot fjernsynssendt rettergang. En rettssak er ofte en stor påkjenning i seg selv for de som skal forklare seg, og tilstedeværelse av fjernsynskameraer kan gjøre påkjenningen større. Fjernsynsdekning innebærer en fare for at parter og vitner kan bli hemmet eller nervøse, og at advokatene først og fremst opptrer for kamera, ikke for retten. Dersom tilstedeværelsen av fjernsynskamera påvirker aktørene og forklaringer til ugunst for sakens opplysning, kan det foreligge fare for at prosessen ikke blir rettfærdig. Hensynet til personvern kan også tale mot fjernsynsoffentlighet i rettsforhandlingene.³⁵

6.2.4 Utvalgets grunnleggende standpunkt til fjernsynsoverføring av rettergang

-
- Utvalget ser ingen grunn til å anbefale reversering av den utvikling som har funnet sted med hensyn til fjernsynsoverføringer fra hovedforhandlinger og domsavsigelser. Selv om en ikke kan se bort fra de negative sidene, er det utvalgets inntrykk at der fjernsynsoverføringer har blitt tillatt, har det verken fra domstolens side eller fra andre av rettens aktører vært særlige negative erfaringer å høste.
 - Utvalget stiller seg derfor positiv til at fjernsynsoverføringer og fjernsynsoptak tillates fra hovedforhandlinger og domsavsigelser, både i straffesaker og sivile saker.
-

Etter *utvalgets oppfatning* er de viktigste spørsmålene knyttet opp til hvilke type saker, og fra hvilke deler av forhandlingene, det skal tillates overføring fra.

6.2.5 Hvilke saker kan det tillates overføring fra?

Utvalget mener at det bør kunne overføres og tas opptak både fra sivile saker og straffesaker.

- Generelt for begge sakstyper må gjelde at det *ikke* tillates lyd- eller bildeopptak for radio eller fjernsyn fra *lukkede deler* av en hovedforhandling.

³⁴ Se Hans-Gunnar Axberger: *Processens offentlighet – værn eller hinder?*, Det 36. nordiske juristmøtet, Helsingfors, 2002, sidene 87-112, se side 109.

³⁵ Se nærmere om de ulike hensyn i Aarli op. cit.

For straffesaker kreves det etter fotoforskriften § 3 at saken skal ha *betydelig* offentlig interesse for at tillatelse skal gis, eller at det foreligger andre *særlige* grunner for det. Begrepet «betydelig offentlig interesse»³⁶ er flytende, og det vil være opp til retten å vurdere om saken har slik interesse. Som illustrasjon viser *utvalget* til en grunnstruktur som er benyttet for å beskrive skillet mellom offentlig og privat i presseetisk sammenheng³⁷:

	Privat liv	Offentlig liv
Privat person		
Offentlig person		

Størst offentlig interesse vil det etter slik tenkning være i ruten offentlig person – offentlig liv, og minst i ruten privat person – privat liv.

Utvalget antar at forespørsler om fjernsynsopptak stort sett vil gjelde saker som har betydelig offentlig interesse, altså en offentlig interesse som går ut over den vanlige. Det kan være ulike syn mellom representanter for mediene og domstolene om hva som har offentlig interesse.

Videre kommer begrensninger i fotoforskriften § 3 annet ledd:

- Når fotograferingen eller opptaket kan antas å få *uheldig virkning* for behandlingen av saken, skal tillatelse ikke gis.
- Tillatelse skal også nektes når tiltalte er *mindreårig*,
- eller når fotografering eller opptak av andre grunner vil medføre en *urimelig belastning* for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken.

Utvalget finner ikke grunn til å forsøke å definere kriteriene noe nærmere da disse er utpreget skjønnsmessige og må vurderes ut fra forholdene i hver enkelt sak.

6.2.6 Hvilke deler av saken bør det tillates overføring fra?

6.2.6.1 Straffesaker

-
- Utvalget mener det som en klar hovedregel bør nektes filming og opptak av tiltalte, fornærmede og vitner i straffesaker. Dette bør gjelde også der disse selv gir et uforbeholdent samtykke til opptak.
-

Begrunnelsen for dette er først og fremst faren for at fjernsynsdekningen kan påvirke atferden og forklaringene til disse impliserte, med risiko for at saken ikke blir tilstrekkelig opplyst og at prosessen ikke blir rettferdig. Dette vil også gi vitner større anledning til å tilpasse sine forklaringer. Hensynet til personvern trekker i samme retning. Overføring og opptak av vitneprov kan ramme familie eller andre personer på måter som vitnet ikke har oversikt eller kontroll over. Opptak kan på sikt gi publikum det inntrykk man risikerer å bli filmet om man stiller som vitne.

³⁶ Jf. NOU 1988:2 Kildevern og offentlighet i rettspleien, side 43, høyre spalte.

³⁷ Se Hans-Gunnar Axberger: Pressetik, side 65.

Sakkyndige vil ofte kunne sammenlignes med de øvrige profesjonelle aktører i retten. De hensyn og betenkeligheter som gjelder tiltalte, fornærmede og vitner, vil ikke i samme grad gjelde for sakkyndige. Det kan derfor være grunn til i noe større grad å åpne for overføring og opptak av sakkyndiges forklaringer. De sakkyndige bør få anledning til å uttale seg til spørsmålet, og synspunktene bør tillegges betydelig vekt.

Etter utvalgets vurdering vil spørsmålet om filming og opptak av *sakkyndige* først og fremst måtte avgjøres ut fra innholdet i den sakkyndiges mandat og forklaring. Personvern hensyn kan eksempelvis tilsi at det ikke bør tillates overføring og opptak av en sakkyndig forklaring.

-
- Dette tilsier at det i straffesaker som hovedregel vil være aktuelt å begrense opptakene til innledningsforedrag, prosedyrer, domsavsigelse og i noen grad til sakkyndiges forklaringer og i lagmannsrett også til rettsbelæringen i lagrettesaker.
-

6.2.6.2 Sivile saker

-
- I sivile saker der partene er profesjonelle eller offentlige aktører, og der det ikke er personvern hensyn involvert, kan det være aktuelt å overføre saken i sin helhet.
-

I slike tilfeller vil det være mindre problematisk å tillate opptak av vitneprov, særlig hvis parter og vitner er vant til å opptre offentlig, for eksempel politikere eller næringslivsledere.

6.2.7 Vektleggingen av partenes samtykke

Etter domstolloven § 131 a) annet ledd skal partene ha anledning til å uttale seg før det gis tillatelse til filming og lydopptak.

-
- Etter utvalgets vurdering bør det som et utgangspunkt legges stor vekt på hva partene mener om dette, både ut fra personvern hensyn og hensynet til sakens opplysning.
-

6.2.7.1 Straffesaker

- I straffesaker hvor tiltalte eller tiltaltes forsvarer mener at fjernsyns- eller radiooverføring vil være en for stor belastning, bør det utvises tilbakeholdenhet med å tillate slik overføring.

6.2.7.2 Sivile saker

- I sivile saker av stor offentlig interesse, i saker der personvern hensyn ikke er involvert og der partene er offentlige eller profesjonelle aktører, kan det legges noe mindre vekt på partenes samtykke.

6.2.8 Praktiske restriksjoner og vilkår for fjernsynsoverføring

Etter forskriften § 4 kan retten fastsette nærmere *vilkår* for hvordan fotograferingen eller opptaket skal gjennomføres. Erfaring tilsier at det er viktig å sette klare og gjennomtenkte vilkår. Slike vilkår bør fastsettes i god tid før hovedforhandlingen slik at retten også får konsultert partene.

Følgende vilkår bør overveies (se også vedlegg 7 pkt.7):

- at opptak bare skal skje under bestemte deler av hovedforhandlingen, jf. også pkt. 6.2.6.
- at det bare skal foretas lydopptak. Man kan altså tillate lydopptak men forby filmopptak.
- at antall kamera i rettssalen begrenses.
- at TV-stasjonen forplikter seg til å stille materialet til disposisjon for andre medier på like vilkår og i samtid.
- kameravinkling og kameraføring, eksempelvis for å unngå at tiltalte eller vitner kommer i fokus.

-
- Retten skal høre partene før søknaden avgjøres, og det vil ofte være visse praktiske tiltak som må treffes dersom det skal foretas opptak under forhandlingene. Søknader om opptak for fjernsyn forutsettes derfor sendt til retten i god tid før hovedforhandlingen starter.
 - For å begrense distraksjonen som fjernsynskamera i rettssalen skaper, anbefaler utvalget at det vurderes om antall kamera bør begrenses.
 - Det bør settes som vilkår at det bare brukes faste kamera, slik at det unngås distraksjoner i form av kamerabetjening.
-

7. Medienes rett til å referere fra rettsavgjørelser

7.1 Hovedregelen: Offentlig gjengivelse

Allmennhetens muligheter for innsyn i statsmaktens anvendelse av tvangsmakt er av stor betydning for rettssikkerheten. Slikt innsyn ivaretas først og fremst gjennom den formidling som skjer gjennom mediene. Domstolene bør derfor ikke legge større begrensninger på adgangen til offentlig gjengivelse av sine avgjørelser enn det som er nødvendig.

- Hovedregelen er at alle rettsavgjørelser (dommer, kjennelser og beslutninger) kan gjengis offentlig *så snart de er truffet*. Dette følger av domstoloven § 124 første ledd.

7.2 Unntaksbestemmelser (forbud mot offentlig gjengivelse)

7.2.1 Utgangspunkter (domstoloven § 130)

Reglene om *unntak* fra den alminnelige adgangen til å offentliggjøre rettsavgjørelser er samlet i domstoloven § 130. Forbud kan fastsettes ved *beslutning*. *Domstoloven § 130* har slik ordlyd:

Retten kan forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig hvis

- a. hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det, eller
- b. etterforskningshensyn krever at en kjennelse eller beslutning avsagt i en straffesak utenfor hovedforhandling ikke blir offentlig gjengitt.

Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter bokstav a gjelder ikke en domsslutning så langt den kan gjengis uten å røpe noens identitet. Enhver kan påkjære et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene. Slikt forbud gjelder likevel ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Unntakene er gjort ut fra:

- *personvern*hensyn
- hensynet til *etterforskning* av en straffesak.

Begrensninger i adgangen til å referere rettsavgjørelser forutsetter at personvern hensyn eller etterforskningshensyn «krever» at dette gjøres, jf. ordlyden i domstoloven § 130 første ledd.

Forbud mot offentlig gjengivelse kan gis *helt* eller *delvis*. Begrensninger i adgangen til å referere fra avgjørelsene bør fremgå av dokumentets første side. Dette gjelder selv om begrensningene i referatadgangen følger direkte av loven, se pkt. 7.4 om merking av avgjørelsene i Lovisa. Begrensningene i referatadgangen vil ha betydning for allmennhetens rett til utskrift.

7.2.2 Personvern hensyn (domstoloven § 130 første ledd bokstav a)

Det vil svært sjelden være aktuelt helt ut å forby offentliggjøring av en rettsavgjørelse av hensyn til privatlivets fred. Mest praktisk er alternativet hvor retten kan unnta deler av rettsavgjørelsen fra adgangen til offentliggjøring (eksempelvis personlige opplysninger, slik at avgjørelsen bare kan offentliggjøres i anonymisert form).

De presseetiske regler anviser varsomhet med bruk av navn og bilde og andre klare identifikasjonstegn på personer som omtales i noen nærmere angitte sammenhenger.³⁸ Det er også vanlig at pressen omtaler rettsavgjørelser i tråd med dette.

Utvalget har gjort følgende vurderinger om helt eller delvis forbud mot offentlig gjengivelse av rettsavgjørelser ut fra personvern hensyn:

7.2.2.1 Sivile saker

- Som et utgangspunkt vil beslutning om anonymisering ut fra personvern hensyn ikke være nødvendig i andre saker enn saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33 (se nærmere pkt. 7.2.5.).
 - For familiesaker følger det av domstoloven § 130 fjerde ledd at disse bare kan gjengis offentlig i anonymisert form. Retten tar derfor ingen særskilt avgjørelse om anonymisering av disse avgjørelsene, men denne begrensningen i adgangen til offentlig referat bør fremgå av dokumentets første side.
 - Det kan imidlertid være aktuelt med pålegg om anonymisert gjengivelse også i andre sivile saker hvor sterkt personlige forhold omhandles (f. eks. enkelte personskadesaker, trygdesaker og lignende) .
-

7.2.2.2 Straffesaker

- For straffedommer vil det sjelden være aktuelt å beslutte anonymisering av domfelte med henvisning til privatlivets fred³⁹. Hvorvidt offentliggjøring av domfelles navn vil finne sted, bør normalt bero på medias egen praksis, slik dette er angitt i «Vær Varsom- plakaten» pkt. 4.7.⁴⁰
- Selv om en straffedom inneholder opplysninger av klart privat karakter, er ikke dette nødvendigvis tilstrekkelig til å forby offentlig gjengivelse av avgjørelsen.⁴¹
- Forholdet kan stille seg annerledes dersom offentliggjøring av navn på domfelte vil bidra til at fornærmedes identitet vil bli ytterligere kjent.
- Likeledes kan anonymisering være påkrevd ut fra hensynet til den belastning fornærmede eller fornærmedes nærstående kan bli utsatt for ved offentliggjøring.⁴²

38 Vær Varsom-plakaten kapittel 4 om publiseringsregler: for eksempel i omtale om «klanderverdige eller straffbare forhold», «saker på tidlig stadium i etterforskningen», «unge lovovertredere», «barns identitet i rettsaker».

39 Jf. RG 2005 side 1212, Borgarting: «En tiltalt eller domfelt, som dette kjæremålet gjelder, vil som utgangspunkt ikke være beskyttet mot offentliggjørelse av navn under henvisning til privatlivets fred.»

40 Se eksempelvis Rt 2002 side 151. Jf. også Bøhn: Domstoloven, kommentarutgave, (2000), side 393 og RG 2005 side 1212: Dersom mediene har kommet til at en sak er av offentlig interesse, vil de lenge før det faller dom i saken ha tatt standpunkt til om navnet til tiltalte skal offentliggjøres. I en slik situasjon blir det dårlig sammenheng dersom mediene skulle kunne offentliggjøre navnet før dom faller, men ikke etter.

41 Jf. Rt. 2002 side 151, hvor lagmannsretten hadde vedtatt å forby offentlig gjengivelse av straffedom fordi deler av domsgrunnene ga opplysninger om domfelles seksuelle legning. Da disse opplysningene var avgjørende for at deler av fengselsstraffen ble gitt på vilkår, tilsa ikke hensynet til privatlivets fred unntak fra offentlighetsprinsippet i domstoloven §124.

42 Jf. RG 2005 side 873, Borgarting.

-
- Også for kjennelser og beslutninger utenfor hovedforhandling i straffesak (fengslingskjennelser, førerkortbeslag, mange beslutninger under etterforskning) er utgangspunktet at avgjørelsen kan gjengis offentlig.
 - Det vil sjelden være aktuelt å beslutte anonymisering av en siktet i slike avgjørelser under henvisning til privatlivets fred. (Det kan imidlertid være aktuelt å forby offentlig gjengivelse av slike avgjørelser helt eller delvis ut fra etterforskningshensyn, se nærmere pkt. 7.2.3.)
-

7.2.3 Etterforskningshensyn (domstoloven § 130 første ledd bokstav b)

Dette alternativet i domstoloven § 130 første ledd gjelder både *kjennelser* og *beslutninger* utenfor hovedforhandling i straffesak.

Begrepet «etterforskningshensyn» relaterer seg i denne sammenheng til både etterforskningen i den straffesaken avgjørelsen gjelder og annen etterforskning, for eksempel innen et større sakskompleks eller i andre straffesaker.⁴³

Utgangspunktet for *fengslingskjennelser* og mange beslutninger under etterforskning, er at slike avgjørelser kan gjengis offentlig. Det krever en særskilt beslutning av retten for at slike avgjørelse skal forbys offentlig gjengitt helt eller delvis.

- Hvorvidt slik avgjørelse bør treffes, må vurderes ut fra forholdene i den enkelte sak.

Verken politiet, siktede eller forsvarer avgir normalt noen uttalelse til spørsmålet om det bør besluttes begrensninger i adgangen til offentlig gjengivelse av rettens avgjørelse. Til dette vil *utvalget* bemerke:

- Det er politiet som forestår etterforskningen av mulige straffbare forhold og som i første omgang må vurdere om offentliggjøring helt eller delvis av rettens avgjørelse vil skade etterforskningen. Det er ikke primært rettens oppgave å vurdere og ta stilling til dette. Domstolenes oppgave er først og fremst å våke over rettssikkerheten i prosessen, herunder å vurdere om vilkårene er til stede for anvendelse av tvangsmidler politiet finner grunn til å iverksette.

-
- Etter utvalgets syn bør det derfor innføres den praksis at det opplyses i begjæringen dersom politiet mener at det foreligger etterforskningshensyn som tilsier begrensninger i adgangen til offentlig gjengivelse av rettens avgjørelse. Retten må deretter ta stilling til spørsmålet etter en selvstendig vurdering av forholdene i den enkelte sak.
 - Også når det gjelder forbud mot offentlig gjengivelse av rettens avgjørelse av hensyn til etterforskningen, bør retten vurdere om anonymisering er tilstrekkelig.
-

7.2.4 Barne- og familiesaker

I *barne- og familiesaker* kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form, jf. domstoloven § 130 fjerde ledd.

7.2.5 Saker om tvangsinngrep etter tvistemålsloven kapittel 33

Slike saker vil ofte omhandle sterkt personlige forhold, og regelmessig vil de strenge vilkårene for anonymisering av rettsavgjørelsene etter domstoloven § 130 første ledd bokstav a) være oppfylt.

43 Jf. Ot.prp. nr. 55 (1997-98), side 69.

-
- Selv om det ikke er bestemt i loven, er det utvalgets oppfatning at rettsavgjørelser i slike saker som et utgangspunkt bare bør tillates gjengitt offentlig i anonymisert form, jf. domstoloven § 130 første ledd bokstav a).
-

7.2.6 Hvem treffer beslutningen om forbud mot offentlig gjengivelse?

Spørsmålet melder seg hvor avgjørelsen er truffet i kollegiale domstoler og der hvor saken har vært behandlet med meddommere.

- Beslutningen treffes av den samlede rett så lenge retten er samlet i møte eller når beslutningen treffes som del av rettsavgjørelsen.
- Beslutningen kan også treffes etter at rettsavgjørelsen er avsagt, hvilket er vanlig. Beslutningen hører da ikke til hovedforhandlingen eller pådømmelsen, og kan treffes av rettens administrator alene, jf. tvistemålsloven § 166 og straffeprosessloven § 54.⁴⁴

7.2.7 Kjæremål

Beslutning om forbud trenger ikke begrunnelse. Forbudet kan påkjæres av enhver. Det samme gjelder nektelse av å oppheve et forbud.

7.3 Utsatt adgang til offentlig gjengivelse av rettsavgjørelse

Hensynet til sakens parter tilsier at de bør kunne få kjennskap til rettsavgjørelsen før den blir publisert gjennom massemedia.⁴⁵ Etter domstoloven § 130 tredje ledd er retten derfor gitt anledning til å *utsette adgangen til offentlig gjengivelse* av en rettsavgjørelse inntil den er meddelt partene, men ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av avgjørelsen. Det kreves ikke at avgjørelsen er forkynt for partene. Det er tilstrekkelig at avgjørelsen er *meddelt* partene av retten eller av påtalemyndigheten.⁴⁶

-
- I saker med stor medieinteresse, anbefales det at domstolen på forhånd varsler partene om hvilken dag dom eller kjennelse vil bli avsagt, og om når på denne dagen utskrift vil kunne hentes på rettens kontor, eventuelt at avgjørelsen (slutningen) sendes på e-post eller telefaks.
 - Videre bør partene varsles om at pressen samtidig vil kunne bli kjent med avgjørelsen, og om at pressen fra da vil kunne gjengi avgjørelsen offentlig. På denne måten vil det ikke være behov for å beslutte utsatt offentlighet etter regelen i domstoloven § 130 tredje ledd.⁴⁷
-

44 Jf. Bøhn: Domstoloven. kommentarutgave (2000), side 395.

45 Jf. Ot.prp. nr. 55 (1997-98), side 49, høyre spalte.

46 Jf. Bøhn: Domstoloven. kommentarutgave (2000), side 396

47 Jf. Justisdepartementets Rundskriv G-22/2001 side 13

7.4 Merking av avgjørelser i Lovisa

Lovisa opererer ved avgivelsen av denne uttalelsen med seks alternativer for merking av avgjørelser med hensyn til adgangen til offentlig gjengivelse. Disse kan i korthet fremstilles slik:

	<i>Lovisas alternativer:</i>	<i>Hva skal til?</i>
1	Ikke begrensninger i adgangen til offentlig gjengivelse	Dette er hovedregelen. Unntak krever særskilt hjemmel.
2	Kan bare gjengis offentlig i anonymisert form	<ul style="list-style-type: none">■ Dette gjelder etter loven avgjørelser i saker etter ekteskapsloven og barneloven, og saker mellom ektefeller, fraskilte og samboere om skifte (domstolloven § 130, 3. ledd).■ Anbefales også brukt i barnevernsaker og andre saker etter tvistemålsloven kapittel 33.■ Brukes også der det er truffet beslutning om det etter domstolloven § 130 første ledd.
3	Retten har forbudt offentlig gjengivelse av <i>deler</i> av avgjørelsen	Spørsmålet er her om retten i saken har truffet beslutning om å forby referat av deler av avgjørelsen av hensyn til privatlivets fred eller hvis etterforskningshensyn krever det (domstolloven § 130, 1. ledd).
4	Retten har forbudt offentlig gjengivelse av <i>hele</i> avgjørelsen	Jf. ovenfor.
5	Retten har forbudt offentlig gjengivelse før avgjørelsen er meddelt partene	Domstolloven § 130, 3. ledd: Retten kan forby offentlig gjengivelse før avgjørelsen er meddelt partene, dog ikke mer enn to uker etter avsigelsen.
6	Utskrift <i>skal</i> ikke gis	Dommeren vurderer i forhold til straffeprosessloven § 28, 3. ledd og tvistemålsloven § 135, 4. ledd, hvorefter utskrift ikke skal gis fordi <ul style="list-style-type: none">☐ det vil være betenkelig ut fra hensynet til rikets sikkerhet/ forholdet til fremmed stat☐ saker etter straffeprosessloven § 100a☐ retten har gitt pålegg om hemmelighold

8. Retten til innsyn i og utskrift av rettsavgjørelser

8.1 Innledning

I dette kapittelet behandles retten til innsyn i og utskrift av rettssaksdokumenter. Reglene om utskrift regulerer allmennhetens rettigheter generelt, mens reglene om innsyn inneholder særregler for pressen.

Reglene om utskrift er nedfelt i straffeprosessloven § 28, forskriftene § 8 og tvistemålsloven § 135. Domstolloven § 130 regulerer adgangen å gjengi offentlig hele eller deler av en avgjørelse.

Regelen om adgangen til offentlig gjengivelse av en avgjørelse, er ikke uten videre avgjørende for om utskrift skal gis. *Hovedregelen* er dog at dersom det er besluttet forbud mot å gjengi avgjørelsen offentlig, har allmennheten ikke krav på utskrift. *Pressen* kan likevel ha krav på innsyn i avgjørelsen. Utlevering av en avgjørelse fra domstolen til pressen eller andre er ikke i seg selv offentliggjøring av avgjørelsen.

Som nevnt har vi ingen alminnelig dokumentoffentlighet i rettspleien slik som i forvaltningen. Av hensyn til bl.a. det kontradiktoriske prinsipp er det en vid partsoffentlighet i rettspleien. En utvidet rett til utskrift av rettssaksdokumenter har også de med rettslig interesse, som for eksempel fornærmede i straffesaker, jf. straffeprosessloven § 28 første ledd, påtaleinstruksen § 4-1. Reglene om partenes rettigheter behandles ikke. Her behandles forholdet til publikum og presse.

8.2 Hovedregel

- Hovedregelen er at enhver har krav på utskrift av dommer, (straffedommer og sivile dommer), realitetskjennelser i straffesaker⁴⁸ og kjennelser/beslutninger i sivile saker.
- Avgjørelsen skal ikke være eldre enn fem år. Reglene følger av tvistemålsloven § 135 (sivile rettsavgjørelser), straffeprosessloven § 28 (straffedommer) og forskriften § 8 (realitetskjennelser i straffesaker).

8.3 Unntak

- Avgjørelsen er forbudt offentlig gjengitt. Da har man bare krav på innsyn i domsslutningen eller slutningen i kjennelse.
- Hensynet til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed makt gjør utskrift eller innsyn betenkelig.
- Det er grunn til å frykte at utskriften vil bli utnyttet på urettmessig vis. I så fall har man bare rett til innsyn i domsslutningen.⁴⁹
- Retten har besluttet hemmelighold etter domstolsloven § 128.
- Avgjørelsen er eldre enn fem år.

⁴⁸ En realitetskjennelse er etter forskriften § 8 en kjennelse i straffesak som avgjør anker eller gjelder habilitet, avvisning, gjenopptakelse, erstatning og heving.

⁴⁹ Det er vanskelig å si på forhånd om det «er grunn til å frykte at utskriften vil bli utnyttet på urettmessig vis». Som eksempler er nevnt tilfelle der en person ønsker opplysninger for å kunne presse vitner, eller der rekvidenten systematisk ber om utskrifter med sikte på å opprette et strafferegister. For å nekte utskrift må det foreligge opplysninger som i rimelig grad sannsynliggjør at det foreligger en fare for misbruk. Merk: Fem-årsregelen i straffesaker gjelder også slutningene.

Hvis retten har nedlagt forbud mot offentlig gjengivelse av hele avgjørelsen, jf. domstoloven § 130 første ledd (hensynet til etterforskning eller personvern hensyn), kan utskrift ikke kreves. *Slutningen* er likevel alltid offentlig. Etter forskriften § 10 om pressemapper har imidlertid mediene rett til *innsyn i avgjørelsen*, selv om det er nedlagt slikt forbud.

Innsyn og utskrift *kan* også gis til andre, for eksempel til forskere, studenter o.a. Som hovedregel bør man imidlertid ikke gi ut slike dommer til privatpersoner. Hvis forbudet mot offentlig gjengivelse er begrunnet med personvern hensyn, kan det vurderes om dommen kan utleveres i anonymisert form. Anonymisering er sjelden nødvendig når det er pressen som ber om utskrift.

Hvis retten har nedlagt *delvis* forbud mot offentlig gjengivelse av avgjørelsen etter domstoloven § 130 første ledd (dvs. forbud mot gjengivelse av konkrete opplysninger eller avsnitt, eller at dommen bare kan gjengis i anonymisert form), har *alle* krav på utskrift av de delene som ikke omfattes av forbudet. Domstolen plikter å sladde eller anonymisere dommer så langt som forbudet gjelder.

Når det gjelder *barne- og familiesakene*, følger det av domstoloven § 130 fjerde ledd at disse dommene bare kan gjengis offentlig i anonymisert form. Det anbefales likevel å påføre dette på dommen hvis det ikke er aktuelt å påføre andre hjemler. Slik domstoloven § 130 fjerde ledd og tvistemålsloven § 135 annet ledd er formulert, er det mye som taler for at publikum har krav på utskrift av dommen i anonymisert form. I dette ligger også en plikt til å foreta anonymisering, hvis det fremsettes krav om utskrift.

Også i saker etter tvistemålsloven kapittel 33, er nødvendig å påføre dommene begrensninger i offentligheten, se pkt. 7.2.5.

Enhver har rett til innsyn i *domsslutningen* – men ikke til utskrift. Retten kan anonymisere slutningen av hensyn til privatlivets fred, jf. domstoloven § 124 i.f og § 130 første ledd.

Retten til utskrift er for straffesaker og sivile saker begrenset til avgjørelser som ikke er eldre enn *fem år*. For avgjørelser i sivile saker har publikum likevel rett til innsyn i slutningen i eldre avgjørelser.

Retten til utskrift gjelder ikke dersom det er grunn til å frykte at utskriften *vil bli benyttet på urettmessig vis*. Det må foreligge holdepunkter for at utskriften vil bli benytte i sjikanehensikt eller lignende. Dette bør ses i sammenheng med kravet til identifisering, jf pkt. 8.7.

Når det gjelder dommer som er avsagt før de nye offentlighetsreglene trådte i kraft (1. september 2001), er det et noe uklart spørsmål om disse skal behandles etter de nye eller gamle reglene. Tidligere ble det lagt vekt på om saken hadde gått for åpne eller lukkede dører. Dette er ikke avgjørende etter de nye reglene.

8.4 Kjennelser i straffesaker

Straffeprosessloven § 28 gjelder rett til utskrift av dommer. Utskrift av kjennelser i straffesaker er regulert i forskrift av 6. juli 2001 § 8. Forskriften opererer med to typer kjennelser i straffesaker:

- *Realitetskjennelser* (som avgjør anker, habilitet, avvisning, gjenopptakelse, erstatning i anledning forfølgning og heving). Disse er nå likestilt med dommer mht *rett* til utskrift m.v., se ovenfor.
- *Andre kjennelser* (f. eks fengslingskjennelser). Ingen har *rettskrav* på utskrift av denne typen kjennelser, men i rundskrivet til forskriften oppfordres det til meroffentlighet. Med unntak av kjennelser avsagt i saker som omhandlet i straffeprosessloven § 100 a) samt kjennelser om anonym vitneførsel, kan domstolen etter en konkret vurdering gi utskrift av andre kjennelser. Dette er særlig aktuelt for fengslingskjennelser i forhold til mediene.

-
- Utvalget anbefaler at media regelmessig gis utskrift av fengslingskjennelser, men at begrensinger i adgangen til offentlig gjengivelse vurderes i den enkelte sak.
 - Enhver har krav på innsyn i slutningen etter samme regler som for dommer.
 - Det bør fremgå av forsiden på kjennelsen dersom dommeren har besluttet forbud mot offentlig gjengivelse, for eksempel av hensyn til etterforskningen.
-

8.5 Beslutninger i straffesaker

Ingen har rettskrav på utskrift av beslutninger i straffesaker (for eksempel beslutninger om ransaking, pågripelse og utlevering), men reglene er ikke til hinder for å gi utskrift av eller å innta beslutninger i pressemappen. Også beslutninger kan gjengis offentlig, hvis det ikke er besluttet forbud etter domstoloven § 130 første ledd.

-
- Hensynet til etterforskningen vil regelmessig tilsi at det ikke gis utskrift av beslutninger truffet under etterforskningen.
 - Når det ikke skal gis utskrift, bør beslutningene heller ikke inntas i pressemappen.
-

8.6 Kjennelser og beslutninger i sivile saker

Twistemålsloven § 135 annet ledd omhandler rett til utskrift av rettsavgjørelser. Dette innbefatter kjennelser og beslutninger og reglene er følgelig de samme som for dommer, jf over.

- Utskrift av rettsbøker kan ikke kreves dersom rettmøtet har gått for lukkede dører.

8.7 Særlig om kravet til identifisering

- Et generelt vilkår for rett til utskrift av rettsavgjørelser er at avgjørelsen identifiseres.

Avgjørelsen må identifiseres på en slik måte at det er uproblematisk for domstolen å finne den fram. Enklest skjer dette ved å oppgi saksnummer. Men en kombinasjon av andre opplysninger (dato for avgjørelsen, dommerens/ aktors/ forsvarers navn, nærmere opplysninger om siktelsen/ tiltalen, avgjørelsen etc.) kan også være tilstrekkelig.

- Det er ikke tilstrekkelig å bare oppgi *siktedes* navn.

Utskriftsretten skal ikke kunne benyttes av noen til det formål å få frem forhold knyttet til bestemte, navngitte enkeltpersoner, uten at man har noe kjennskap til forholdet fra før. Domstolen må derfor kunne forlange at det gis en omtrentlig angivelse av noe av det saken dreier seg om. Dette gjelder så vel presse som privatpersoner.

8.8 Prosesskriv, bilag og andre saksdokumenter

8.8.1 Sivile saker

Prosesskriv eller bilag til disse faller ikke inn under tvistemålsloven § 135 annet ledd, som gir enhver rett til å kreve utskrift av rettsboka i sivile saker når den er ført for åpne dører og det ikke er nedlagt forbud mot offentlig gjengivelse.

Utgangspunktet er at verken media eller andre har rett til innsyn i prosesskriv, bilag og andre saksdokumenter.

Etter den nye tvisteloven er retten til innsyn i og utskrift av slike dokumenter utvidet, jf. nedenfor.

8.8.2 Straffesaker

Etter forskrift om offentlighet i rettspleien § 7 har pressen rett til *innsyn* i tiltalebeslutninger *hos domstolene*. Innsynsretten gjelder fra det tidspunkt saken er berammet.

Pressen må imidlertid henvende seg *til påtalemyndigheten* dersom den ønsker *kopi* (utskrift) av tiltalen. Etter påtaleinstruksen § 22-7 skal kopi gis når tiltalebeslutningen er forkynt for tiltalte og det ikke er sannsynlig at saken helt eller delvis vil bli ført for lukkede dører, (jf foran pkt 3.3). Pressen bør imidlertid også under de samme forutsetninger kunne få kopi av tiltalebeslutningen ved henvendelse til domstolen.

Øvrige dokumenter i straffesaker har media ikke krav på å få se hos domstolen.

8.8.3 Pressens tilgang til dokumenter under hovedforhandling

8.8.3.1 Sivile saker

Et særlig spørsmål er om disposisjoner, hjelpedokumenter manuskripter m.m som fremlegges under hovedforhandling i saken er offentlige.

Høyesteretts kjæremålsutvalg kom i avgjørelsen inntatt i Rt 2003 side 1849 til at en utfyllende disposisjon (60 sider) ikke kunne kreves utlevert av den lokale avis i medhold av tvistemålsloven § 135, (dissens 2-1). Høyesterettsjustitiarius Schei har tatt til orde for at denne type dokumenter bør gjøres tilgjengelige for de tilstedeværende representanter fra pressen⁵⁰. Etter den nye tvisteloven vil en rekke dokumenter av denne karakter være offentlige, jf. nedenfor.

-
- Utvalget peker på at dagens regler ikke er til hinder for at pressen gis tilgang til hjelpedokumenter, disposisjoner m.m. som fremlegges under hovedforhandling i saken. Formålet med slike dokumenter er nettopp å lette rettens tilegnelse av saken.
 - Muligheten for media til å tilegne seg saken og fremstille denne på mest mulig korrekt grunnlag, tilsier at media da får den samme informasjon.
 - Særlig der fremlagte dokumenter erstatter en muntlig gjennomgang av deler av saken anbefaler utvalget at kopi av de fremlagte dokumenter gis til representanter fra media som følger saken.
 - Videre vil utvalget anbefale at media gis kopi av tidsplaner m.m., da dette i vesentlig grad vil lette medias arbeidssituasjon.
-

⁵⁰ Kronikk i Aftenposten 14. april 2005.

8.8.3.2 Straffesaker

Pressens tilgang til dokumenter som skal tjene som bevis i straffesaken reiser en rekke særlige problemstillinger som utvalget ikke går inn på her. Etter *utvalgets* oppfatning vil tilrettelegging for pressen hva gjelder innsyn i straffesaksdokumenter under rettsforhandlinger i første rekke påhvile påtalemyndigheten. Norsk rett bygger på anklageprinsippet. Det er påtalemyndigheten som reiser tiltale, og som har oversikt over det samlede dokumentmaterialet i saken. Retten vil bare i begrenset grad ha oversikt over dette, og til en viss grad vil aktor og forsvarer henvide til og referere fra dokumenter som retten ikke har fremlagt på sitt bord.

Utvalget vil i den forbindelse vise til Riksadvokatens utredningsgrupper – rapport nr. 1/2000, «Statsadvokatene og mediene», sidene 76-77, – hvor journalistenes arbeidsmuligheter omhandles, blant annet i form av utlån av dokumentbevis som er opplest i retten, og tilrettelegging for fotografering av bevismateriale.

Ut over dette vil utvalget bemerke at det kan være grunnlag for å skille mellom dokumenter som er bevis i saken, fotomapper, beslag, avhør, utskrift av kommunikasjonskontroll m.m., og hjelpedokumenter, bevisoppgaver, planer over fremdrift m.m.

-
- Etter utvalgets mening bør bevisoppgaver, fremdriftsplaner og dokumenter som har karakter av å være rene hjelpedokumenter, (eksempelvis talloppstillinger, sammenstillinger av data mv), som hovedregel kunne utleveres til pressen.
-

8.9 Særlig om rettsmekling og forlik

Meklingsmøtet er ikke et rettsmøte. Møtet føres ikke inn i berammingslisten, og det går for lukkede dører. Bare partene har krav på utskrift av protokoll fra møtet. Oppnås enighet mellom partene, blir det som regel avholdt et rettsmøte der partene inngår rettsforlik i samsvar med tvistemålsloven § 285.

Et rettsforlik skal nedtegnes i rettsboken. Dersom rettsforliket inngås for åpne dører, vil enhver som hovedregel ha krav på utskrift av rettsboken, jf. tvistemålsloven § 135 annet ledd i.f. Dette bør partene orienteres om.

Rettsmøtet går for åpne dører hvis retten ikke med hjemmel i loven lukker dørene.

Dersom partene blir enige, kan de også velge å inngå et utenrettslig forlik og på dette grunnlag begjære saken hevet som forlikt, uten å redegjøre for innholdet i forliket.

Hvis det ellers i hovedforhandling/saksforberedende møte foretas mekling mellom partene, jf. tvistemålsloven § 99, skal også forliksmekling fra rettens side normalt foregå for åpne dører. Ved et eventuelt forlik, er fremgangsmåten den samme som beskrevet ovenfor.

8.10 Gjennomføring av retten til utskrift

Retten til utskrift kan gjennomføres på ulike måter.

I følge forskrift om offentlighet i rettspleien § 9 skal *enhver* som har krav på utskrift av en rettsavgjørelse, på anmodning få tilsendt avgjørelsen via post, telefaks, elektronisk post eller liknende.

- Anmodningen om utskrift kan fremsettes på ulike måter, men domstolene kan kreve personlig fremmøte hvis det er grunn til å frykte at utskriften vil bli brukt på urettmessig vis.
- Anmodninger bør ekspederes så snart tiden tillater.
- Det kan bare kreves utskrift av en avgjørelse som foreligger i korrekturlest og renskrevet stand.
- Domstoler med egne hjemmesider kan også velge å legge ut avgjørelser som publikum er interessert i, på internett. I den forbindelse må hensynet til personvern og behovet for anonymisering vurderes særskilt.⁵¹

⁵¹ På åpne nettsider for allmennheten stilles krav om anonymisering i straffesaker hvor siktelsen ikke er allment kjent, og i sivile saker som gjelder forhold av sensitiv karakter.

-
- *Pressens* rett til utskrift kan også gjennomføres ved at avgjørelsene legges ut på lukkede sider på internett (jf. forskrift om offentlighet i rettspleien § 11). Her kan det legges avgjørelser som det ikke er forbudt å gi utskrift av eller å gjengi offentlig. (Adgangen til å formidle på nettet er dermed mer begrenset enn gjennom pressemappene.)
 - I saker av stor medieinteresse bør journalistene om mulig få kopi av dommen umiddelbart etter at den er avsagt. I kombinasjon med dette kan avgjørelsen legges på internett, enten på de nettsidene som bare pressen har adgang til, eller på de nettsidene som er åpne for allmennheten. Dersom avgjørelsen legges ut på åpne nettsider gjelder dog særskilte krav til anonymisering, jf. forskrift om offentlighet i rettspleien § 11.

Alle avgjørelser er offentlig fra det tidspunkt de er avsagt, uansett om domfelte, aktor, partene er til stede ved domsavsigelsen eller ikke. Retten kan dog beslutte utsatt referatadgang, jf. domstoloven § 130 tredje ledd, se ovenfor.

I samsvar med dette anbefaler utvalget følgende fremgangsmåte i mediefokuserte saker:

■ Når dommen ikke avleses i rettsmøte

Pressen gis på forespørsel opplysning om når dommen vil bli avsagt (underskrevet). Dommeren kan ta forbehold om det nøyaktige tidspunktet ettersom det i den avsluttende domskonferansen kan komme opp nye spørsmål. Ta hensyn til at ferdiggjøring av dommen normalt tar noe tid.

Det anbefales at forsvarer og aktor, eller prosessfullmektigene i sivile saker, kontaktes umiddelbart etter at dommen er underskrevet, og slutningen leses opp for dem. Partene gis beskjed om og når dommen kan hentes i retten.

■ Når dommen avleses i rettsmøte

Dommeren bør ha med seg et antall ferdige eksemplarer av dommen for utdeling til parter og presse. Hvis dette ikke lar seg gjøre, bør de tilstedeværende få beskjed om når dommen kan hentes. Slik opplysning bør også gis til presse som henvender seg på telefon.

Dommeren bør bestrebe seg på å fastsette tidspunktet for domsavsigelsen i mediefokuserte saker senest samtidig med at saken tas opp til avgjørelse. Dette vil imidlertid ikke alltid være praktisk mulig og domstolen vil da få mange telefoner fra journalister som lurer på når dommen faller. Journalistens navn, telefonnummer, eventuelt e-postadresse bør da noteres og vedkommende bør senere underrettes om når avgjørelsen gis til pressen.

8.11 Den nye tvisteloven

I den nye tvisteloven er allmennhetens rett til innsyn i rettsavgjørelser, rettsbøker og saksdokumenter regulert i §§ 14-2 til 14-7. Ved avgivelsen av denne uttalelse er det ikke fastsatt når reglene trer i kraft.

Reglene om rett til innsyn i rettsavgjørelser, (dommer, kjennelser og beslutninger), er i hovedtrekk videreført i den nye lovens § 14-2, (rett til innsyn) og § 14-3 (unntakene).

Retten til innsyn i saksdokumenter er dog *vesentlig utvidet* og omfatter følgende:

- Rettsmeklingsprotokoller, § 14-2 første ledd,
- Saksomkostningsoppgaver, § 14-2 første ledd,
- Sluttinnlegg, § 14-2 annet ledd jf § 9-10,
- Skriftlige redegjørelser vedrørende deler av saken som retten pålegger partene og utarbeide, § 14-2 annet ledd jf § 9-10 annet til fjerde ledd og § 29-16 tredje til femte ledd § 30-10 annet og fjerde ledd og § 30-30,

-
-
- Skriftlige innlegg til belysning av allmenne interesser, § 14-2 annet ledd jf. § 15-8,
 - Skriftlige bevis som er påberopt enten under forhandlingene eller i sluttinnlegg eller skiftlig redegjørelse som nevnt over, jf. § 14-2 tredje ledd.

I forarbeidene er det drøftet om allmennhetens innsynsrett burde omfatte alle sakens dokumenter. Tvistemålsutvalget var delt i dette spørsmål. Departementet landet på at innsynsretten skal omfatte de dokumenter som inngår i avgjørelsesgrunnlaget. Det er redegjort for dette i Ot. prp nr. 51 (2004-2005) side 219 flg. Største betydning sett fra domstolenes side har det formentlig at allmennhetens innsynsrett er utvidet til å omfatte sluttinnlegg og de påberopte bevis.

Retten til innsyn inntreder på det *tidspunkt* retten mottar det enkelte dokument, jf. § 14-5 første ledd. For *dokumentbevis* inntreder retten dog først på det tidspunkt det enten er påberopt under muntlig forhandling eller i en skriftlig redegjørelse. I saker som behandles fullt ut skriftlig, inntreder retten først når saken er avgjort i vedkommende instans. Er det tvist om innsynsretten kan retten beslutte at avgjørelsen av dette spørsmål skal utstå til den dom eller kjennelse som avgjør saken, og følgelig utsettes innsynsretten i denne periode. Er beviset ført i åpent rettsmøte, kan dog ikke avgjørelsen av innsynsspørsmålet utsettes, jf. § 14-5 i.f.

Unntak fra retten til innsyn i saksdokumenter, (bevis, sluttinnlegg, m.m.) er omhandlet i § 14-4. Det fremgår her at retten ikke gjelder i følgende saker:

- Saker etter ekteskapsloven,
- Saker etter barneloven,
- Saker mellom personer som er eller har vært samboere, om fordeling eller tildeling av formuen,
- Saker etter lovens kapittel 36, (administrative tvangsvedtak).

Retten kan i disse sakstyper beslutte at innsyn helt eller delvis skal gis dersom særlige grunner taler for det.

Retten *skal* ved kjennelse nekte innsyn i bevis som kan kreves ført for lukkede dører etter lovens kapittel 22, som blant annet omfatter opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt. Som etter dagens regler skal dørene lukkes når vitner som er undergitt taushetsplikt forklarer seg, med mindre samtykket omfatter at forklaring blir gitt i åpen rett, (§22-12).

Innsyn i saksdokumentene *kan* nektes blant annet når hensynet til privatlivet fred eller strengt personlige forhold krever det, særlige forhold gir grunn til å frykte at sakens opplysning vil bli vanskeliggjort, m.m., jf. § 14-4 annet ledd. Innsyn i psykiatriske erklæringer reguleres i forskrift.

Retten *avgjørelse* av innsynsspørsmål er regulert i § 14-16. Retten skal kun ta stilling til spørsmålet *når innsyn er begjært*. Hvis innsyn er begjært skal retten skal ta stilling til om innsyn skal nektes når *en part motsetter seg innsyn*, eller *når det av hensyn til andre enn sakens parter kan gjelde regler om taushetsplikt eller taushetsrett*. I forarbeidene er det forutsatt et en part har motsatt seg innsyn når det ved innsendelse av prosesskriv gjøres oppmerksom på at hele eller deler av dokumentet er unntatt fra innsyn. Er grunnlaget for å nekte innsyn § 14-3 eller § 14-4 annet til fjerde ledd treffes avgjørelsen ved kjennelse dersom innsyn nektes. Er grunnlaget for å nekte § 14-4 første ledd, treffes avgjørelsen ved beslutning. Dette er saker som etter hovedregelen vil gå for lukkede dører. Avgjørelse om å gi innsyn treffes ved beslutning. Avgjørelsen kan ankes av dem som rammes, jf. § 14-6.

Dersom avgjørelsen treffes under saksforberedelsen, antas det at avgjørelsen kan treffes av saksforberedende dommer, jf. § 19-2 første ledd, eller av den samlede rett, jf. § 19-2 annet ledd.

Gjennomføring av innsynsretten er forutsatt regulert i forskrift jf. § 14-7. Tvistelovutvalget gikk inn for at dokumentene som hovedregel kunne legges ut på internett og søkes opp av dem som var interessert. Departementet gav ikke sin tilslutning til dette og viste til at denne metode lett kan komme i konflikt med personvern hensyn. Departementet synes å forutsette at dokumentbevisene i stor utstrekning vil bli innsendt retten elektronisk, og at det da vil være lite merarbeid å viderefremidle elektronisk de aktuelle dokumenter til dem som ber om innsyn. Inntil så kan skje har den som krever innsyn formentlig krav på papirkopi av dokumentet.

9. Sanksjoner

9.1 Rettergangsstraff

Domstoloven kapittel 10 inneholder regler om rettergangsstraff i rettssaker. Reglene får anvendelse både i sivile saker og i straffesaker. De materielle straffansvarsreglene omfatter blant annet rettsstridig adferd fra ulike aktører under rettergangen.

Et særtrekk ved de materielle straffebestemmelsene er at de er fakultative. Straffansvar «kan» ilegges hvis vilkårene foreligger. Hvorvidt ansvar i form av rettergangsbot bør gjøres gjeldende, vil derfor i noen grad bero på et konkret skjønn.

Rettergangsbot ilagt etter domstolovens bestemmelser er straff etter norsk rett. Loven betegner reaksjonen som straff, og i forarbeidene omtales rettergangsstraff som «særegne straffebestemmelser».⁵² Rettergangsstraff regnes også som straff i relasjon til EMK artikkel 6 nr. 1., jf. Rt 2003 side 804.⁵³

Domstolene er gitt kompetanse til å legge rettergangsstraff uten særskilt søksmål, tiltale eller annen begjæring fra påtalemyndigheten, jf. domstoloven §§ 213 og 214. Dette er en prosessuell særordning som representerer et avvik fra det anklageprinsippet som ellers gjelder i straffeprosessen.

Domstoloven §213 har slik ordlyd:

Naar det ikke gjælder dommere, kan enhver ret, som har med saken at gjøre, ilægge straf og erstatning efter dette kapitel uten særskilt søksmaal eller tiltale.

- Avgjørelse om rettergangsstraff skal treffes av en samlet rett i den dom eller kjennelse som avslutter saken, eventuelt ved særskilt kjennelse under saken, jf. domstoloven § 215 første ledd annet punktum. Avgjørelsen må avsies senest samtidig med den avgjørelse som avslutter saken.⁵⁴
- Før noen blir ilagt rettergangsstraff, skal vedkommende få anledning til å uttale seg, jf. domstolens § 215 første punktum. Selv om uttaleretten ikke er absolutt, jf. lovens ordlyd «så vidt mulig», må den likevel håndheves meget strengt.⁵⁵

Domstoloven §215 første ledd første punktum:

Før nogen blir ilagt straf eller erstatning uten særskilt søksmaal eller tiltale, skal han saavidt mulig faa anledning til at uttale sig.

- Uttaleretten kan skje enten skriftlig eller muntlig. Dersom vedkommende har forlatt rettslokalet bør vedkommende derfor kontaktes og gis mulighet til å uttale seg før avgjørelsen treffes.

Avgjørelse om ileggelse av rettergangsstraff kan omgjøres av vedkommende domstol, jf. domstoloven § 215 annet ledd. Etter § 217 kan avgjørelse om rettergangsstraff påkjæres.

⁵² Jf. Ot.prp.nr.1, 1910, side 78. Også i rettspraksis og juridisk teori er dette lagt til grunn, jf. blant annet Rt 1997 side 1019, Erik Møse, *Menneskerettigheter* (2002), side 310, og Asbjørn Strandbakken, *Uskyldspresumsjonen* (2003), side 253.

⁵³ Rt 2003 side 804: Saken gjaldt rettergangsstraff for vitne som unnlot å møte til hovedforhandling, jf. domstoloven §205 og §215. Grunnet forholdet til EMK art 6 hadde kjæremålsutvalget i medhold av lov 25. juni 1926 § 6 annet ledd besluttet at saken skulle avgjøres av Høyesterett. Spørsmålet var om det var i strid med EMK art 6 nr 1 å ilegge rettergangsbot uten at vedkommende var gitt anledning til å uttale seg, jf. domstoloven §215 annet ledd. Høyesterett fant at rettergangsbot var "criminal charge", jf EMK art 6 nr 1, men ileggelsen var ikke i strid med retten til "fair trial" i EMK art 6 nr 1 jf nr 3.

⁵⁴ LG-1999-1864. Gulating lagmannsrett opphevet forhørsrettens kjennelse som var avsagt etter avsluttende kjennelse.

⁵⁵ Det vises særlig til at rettergangsstraff regnes som straff, og at rettsikkerhetsgarantiene i EMK art. 6. 1 dermed vil få anvendelse.

Det er bare bøtestraff som kan ilegges. Ved ileggelse av rettergangsbot fastsettes samtidig en subsidiær fengselsstraff. I forarbeidene til den tilsvarende straffebestemmelsen i straffeloven § 390c om kildevern og offentlighet i rettspleien, som ennå ikke er trådt i kraft, er det forutsatt at bøtenivået i mer graverende tilfeller bør legges høyt og normalt ikke på et symbolsk nivå, men vurderes konkret. Departementet henviser videre til at når overtredelse skjer gjennom mediene, kan også regler om foretaksstraff i straffelovens kapittel 3a benyttes overfor mediebedriften.⁵⁶

Selv om det ikke er satt noe bestemt nedre eller øvre tak for rettergangsbøter som ilegges av domstolene, viser praksis at det er tale om moderate bøter. I saker mot media har bøtene de senere år ligget mellom kr 5 – 10 000.⁵⁷ Det må imidlertid antas at ved bruk av foretaksstraff vil bøtenivået bli atskillig høyere.

I relasjon til media er det særlig to bestemmelser som er anvendelige.

Domstoloven §198 tredje ledd:

Med bøter straffes også den som foretar fotografering eller opptak i strid med forskriftene i §131 a, eller som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med disse forskrifter.

Denne bestemmelsen gir retten hjemmel til å bøtelegge personer

- som foretar fotografering eller opptak i strid med forskriftene i § 131a, dvs under forhandlinger i straffesaker
 - som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med de samme forskrifter
-

Fotoforskriften i straffesaker § 5 :

Retten påser at fotograferingen eller opptaket gjennomføres på en forsvarlig måte og innenfor de rammer som er satt i tillatelsen. Retten kan på ethvert tidspunkt trekke tilbake tillatelsen.

Er det tatt fotografier eller gjort opptak i strid med tillatelsen, gjelder straffebestemmelsene i domstoloven § 198 tredje ledd tilsvarende.

Skyldkravet er forsett. Tredje ledd rammer ikke medvirkning men fastsetter straff også for den som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med § 131a.

I sivile saker må det antas at rettergangsstraff kan ilegges med hjemmel § 198 første ledd dersom fotografering eller opptak forstyrrer forhandlingene.

Domstoloven §199:

Med bøter straffes den, som bevirker eller medvirker til, at noe som er forhandlet i rettsmøte for lukkede dører, og som skal holdes hemmelig, blir kjent for uvedkommende, eller at noe blir gjengitt offentlig i strid med §129 eller §130.

Denne bestemmelsen gir retten hjemmel til å bøtelegge personer:

- som bevirker eller medvirker til at noe som er forhandlet i lukket rettsmøte og som er underlagt taushetsplikt, blir kjent for vedkommende
- som bevirker eller medvirker til at noe blir gjengitt offentlig i strid med bestemmelsene i domstoloven § 129, noe som er særlig aktuelt ved fengslingssaker.

⁵⁶ Ot.prp. nr 55 (1997-98) s. 66

⁵⁷ Rt 1996 side 13: En tiltalt i en drapsak ble fotografert av en pressefotograf da han skulle føres ut av rettsalen etter at han var funnet skyldig. Bildet ble gjengitt i avisen VG dagen etter. Både redaktør og fotograf ble ilagt rettergangsbot av lagmannsretten, jf. domstoloven §198 tredje ledd jf. §131a, med henholdsvis kr. 100.000,- og kr. 25.000,-. Etter kjæremål ble bøtene nedsatt til kr. 10.000,- og kr. 2.000,-. Førstvoterende uttalte : «Når det gjelder bøtenes størrelse, er jeg imidlertid kommet til at de må settes kraftig ned. Bøtene må fastsettes ut fra prinsippene i straffeloven § 27. Arbeidsgiverens økonomiske stilling og eventuelle vinning ved overtredelsen kan ikke tillegges slik betydning som lagmannsretten har gjort. Jeg finner også at det må tillegges vekt at tiltalte allerede var avbildet i pressen både ved fotografi og med meget presise tegninger. Det forelå videre fotografier av tiltalte som ikke var tatt i tilknytning til rettsaken, jf blant annet et fotografi som ble gjengitt i samme utgave av Verdens Gang, som viste tiltalte i den dreptes begravelse.»

Skyldkravet er uaktsomhet. Paragrafen rammer også medvirkning.

Merk også straffeloven § 432 som setter straff for grovt uriktig eller grovt misvisende gjengivelse av rettsforhandlinger.

9.2 Nyere rettspraksis om bruk av rettergangsstraff mot media

Valebrokk – kjennelsen, Rt 2003 side 593 :

Sjefsredaktøren i TV2 hadde uten samtykke offentliggjort filmopptak av en domfelt i rettssalen etter at dom var avsagt og retten hevet. Saken gjaldt spørsmålet om domstoloven §198 tredje ledd 2. straffalternativ, jf. §131a første ledd 2. punktum var overtrådt. Høyesterett kom til at domstoloven §198 tredje ledd 2. straffalternativ, jf. §131a første ledd 2. punktum isolert sett var overtrådt. Da filmopptakene belyste vesentlige sider av straffesaken mot domfelte, fant imidlertid Høyesteretts flertall at offentliggjøringen var vernet av EMK art 10.

Orderudsaken, Rt 2004 side 510:

Redaktørene i to landsdekkende aviser hadde publisert fotografier av domfelt i en drapssak på vei ut av rettslokalet uten domfeltes samtykke. Saken gjaldt spørsmål om straff for overtredelse av domstoloven §198 tredje ledd, jf. §131a. De offentliggjorte bildene viste domfelte i gråt rett etter domsavsigelsen. Høyesterett fant det klart at bildene var i strid med fotograferingsforbudet i domstoloven §131a. Etter en gjennomgang av EMDs praksis, kom Høyesterett til at publiseringen av fotografiene ikke var vernet av EMK art 10.⁵⁸

9.3 Utvisning av pressen etter domstoloven § 133 tredje ledd

Beslutningen kan treffes av administrator alene og må bero på en skjønnsmessig vurdering av nødvendigheten av tiltaket for at forhandlingene skal kunne gå uforstyrret videre. Det er tale om en situasjonsbetinget og midlertidig beføyelse i form av en ordenshåndhevelse på stedet, som ikke kan forlenges i tid utover i de tilfeller det er en særlig fare for gjentakelser.⁵⁹

Domstoloven § 133.

Rettens formand vaaker over, at forhandlingen foregaar med orden og værdighet. Han kan tilrettevise enhver, som forstyrrer forhandlingen, eller som kommer med upassende uttalelser eller utilbørlige personlige angrep eller forøvrig optræder paa en maate, som strider mot domstolens værdighet.

Naar en part eller hans lovlige stedfortræder, procesfuldmægtig eller forsvarer er tilrettevist, kan retten beslutte at frata ham ordet, hvis han fremdeles optræder utilbørlig.

Folk, som forstyrrer forhandlingen eller krænker domstolens værdighet, kan vises ut. De, som er med i saken, kan dog bare vises ut, hvis de optræder utilbørlig, efterat de er tilrettevist; beslutningen træffes av retten.

Naar det regnes like med uteblivelse, at en part eller hans lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig vises ut eller fratages ordet, bør han først være gjort opmerksom paa denne følge.

58 Dissens 3-2. Førstvoterende uttalte: «Den løsning lovgiver har valgt i §131a første ledd annet punktum med et generelt forbud mot fotografering, må i alle fall for fotografering i rettssalen i utgangspunktet være holdbart i forhold til kravene i EMK artikkel 10 nr. 2. Jeg har også merket meg at de som har uttalt seg som representanter for pressen, har forståelse for nødvendigheten av et slikt forbud, selv om det nok er preferanse for at dette heller bør reguleres gjennom pressens egne etiske regler enn gjennom et straffebelagt forbud. Men dersom et slikt generelt forbud skal være akseptabelt etter EMK artikkel 10, kan jeg ikke se det annerledes enn at forbudet må anvendes med den reservasjon som følger av en nødvendighetsvurdering. I det konkrete tilfellet må det vurderes om det er et presserende behov for å anvende forbuds- og straffebestemmelsen. Etter artikkel 10 nr. 1 har allmennheten krav på mest mulig korrekt informasjon om mer alvorlige lovovertridelser og om gjerningspersonene. I dette tilfellet er spørsmålet om det er nødvendig å anvende forbudet i forhold til det å vise bildene av B tatt umiddelbart etter domsavsigelsen.»

59 RG 2001 side 1375: Tre pressefotografer ble utvist med hjemmel i domstoloven § 133 for resten av hovedforhandlingen i Orderudsaken. De hadde fotografert en rettsbetjent som falt sammen i rettssalen. Uttalt av lagmannsretten at utvisningsbeslutninger vanligvis vil ha så kort varighet at de i utgangspunktet vil være unntatt fra kjæremål, jf. straffeprosessloven § 377. I dette tilfellet grep imidlertid beslutningen så sterkt inn i fotografens rettigheter p.g.a. utvisningens varighet, at den måtte påkjæres. Lagmannsretten fant at det ikke var hjemmel for langvarig bortvisning som «straffereaksjon», når det ikke var holdepunkter for at utvisningsgrunnen ville gjenta seg. Beslutningen ble opphevet og fotografene tilkjent saksomkostninger.

9.4 Andre reaksjoner som retten kan iverksette ved vilkårsbrudd

Retten må kunne ta inn i tillatelsen, jf. den vide hjemmelen i fotoforskriftene, bestemmelse om at vilkårsbrudd kan medføre at tillatelsen trekkes tilbake.

Fotoforskriften:

§ 4. Retten kan fastsette nærmere vilkår for hvordan fotograferingen eller opptaket skal gjennomføres. Det kan herunder blant annet bestemmes at fotografering eller opptak bare skal kunne skje under bestemte deler av hovedforhandlingen, eller at det bare skal kunne foretas fotografering eller opptak bare for radio. Retten kan også bestemme at fotografi eller opptak ikke skal offentliggjøres eller at dette først skal kunne skje etter en nærmere fastsatt tid.

§ 5. Retten påser at fotograferingen eller opptaket gjennomføres på en forsvarlig måte og innenfor de rammer som er satt i tillatelse. Retten kan på ethvert tidspunkt trekke tilbake tillatelsen.

9.5 Ny straffelov § 390 c

Ved lov 4. juni 1999 nr. 37 ble domstoloven § 131a første ledd første punktum og annet ledd om fotografering og opptak under rettsmøte i straffesak flyttet til § 131. § 131a første ledd annet punktum om forbud mot fotografering og opptak i straffesak og forbudet i § 198 tredje ledd om offentliggjøring av slike fotografier og opptak, ble videreført i en ny bestemmelse i straffeloven §390c første ledd nr. 3 og annet ledd. Forbudet mot fotografering og filming ble utvidet til også å gjelde når en mistenkt er i politiets varetekt eller til stede sammen med politiet under etterforskning, jf. §390c første ledd nr. 1 og nr. 2 og Ot.prp. nr. 55 (1997-1998) sidene 58-59. Etter kraftig kritikk fra nyhetsmediene og deres organisasjoner bestemte Justisdepartementet i desember 1999 å sende straffebestemmelser mot fotografering m.v. i straffesaker på ny høring. *Som en konsekvens av dette er opphevelsen av domstoloven §131a og tilføyelsen av straffeloven §390c ikke satt i kraft, jf. kgl. res. 4. juni 1999 nr. 567.*

Ny § 131 domstoloven (ikke i kraft pr. mai 2006):

Under rettsmøter i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

Ny § 390c i straffeloven (ikke i kraft pr. mai 2006):

Med bøter straffes den som uten vedkommendes samtykke fotograferer eller filmer en mistenkt som er i politiets varetekt, en mistenkt eller et vitne når denne under etterforskning er til stede sammen med politiet, eller en siktet eller domfelt eller en fornærmet på vei til eller fra rettsmøte i saken eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes. På samme måte straffes den som offentliggjør bilde eller film som er frembrakt i strid med første ledd. Offentlig påtale finner bare sted når det finnes påkrevet av allmenne hensyn.

9.6 Klage til Pressens Faglige Utvalg (PFU)

Der man mener at pressen har overtrådt de presseetiske reglene, kan forholdet klages inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU). Det naturlige vil være at avgjørelse i anledning eventuell klage tas av den berørte dommer i samråd med embetsleder.

10. Kort om offentlighetsloven

Offentlighetsloven gjelder ikke for innsyn i dokumenter som har tilknytning til rettssaker. Etter offentlighetsloven § 1 tredje ledd gjelder ikke loven for saker som behandles etter rettspleielovene⁶⁰.

Etter forskrift 14. februar 1986 nr. 351 til offentlighetsloven punkt IV nr. 2 omfatter rettspleielovene disse lovene: straffeprosessloven, domstolloven, tvistemålsloven, tvangsfullbyrdelsesloven, skjønnsloven, konkursloven, skifteloven, jordskifteloven og rettsgebyrloven.

Av forskriften punkt IV nr. 1 følger at domstolenes virksomhet for øvrig, herunder registrerings- og notarialforretninger og lignende som utføres ved dommerkontorene, omfattes av loven.

Dokumenter som har tilknytning til domstolenes forvaltningsmessige oppgaver, det vil i praksis si internadministrasjon, registreringer, reiseregninger, høringsuttalelser, notarialbekreftelser og lignende saker, og som ikke behandles etter en rettspleielov, omfattes av offentlighetsloven.

Av forskrift til offentlighetsloven punkt VI nr. 1 følger at en rekke journaler er unntatt fra offentlighet, herunder journaler gjeldende ekteskapsaker, separasjonssaker, skilsmisssaker, farskapsaker, nedstammingsaker, barnefordelingssaker, bidragssaker, adopsjonssaker, konkrete barnevernssaker, konkrete saker om psykisk helsevern, konkrete saker om vergemål for umyndige mv.

Enkelte av domstolenes forvaltningsmessige oppgaver vil ha hjemmel i eller følge saksbehandlingsreglene i en rettspleielov, og dermed falle utenfor offentlighetsloven etter § 1 tredje ledd.

I praksis er det for eksempel lagt til grunn at *salærfastsettelse* til advokater i straffesaker og under fri rettshjelpsordningen, faller inn under unntaket i offentlighetsloven § 1 tredje ledd fordi reglene i rettspleielovene om overprøving i hvert fall delvis gjelder i slike saker.

Tilsvarende er det lagt til grunn at saker om *dødsfallregistrering* faller inn under unntaket fordi denne oppgaven er hjemlet i forskrift gitt i medhold av skifteloven § 12 a.

Unntaket i offentlighetsloven § 1 tredje ledd vil også gjelde der forvaltningsorganer behandler saker etter rettspleielovene. Dette innebærer blant annet at politiets og påtalemyndighetens virksomhet faller utenfor offentlighetsloven i den utstrekning deres virksomhet reguleres av straffeprosessloven. Det vil i praksis si at dokumenter i straffesaker stort sett vil falle utenfor offentlighetsloven.

Unntaket i offentlighetsloven § 1 tredje ledd kommer i sivile saker bare til anvendelse etter at det er reist sak. Før dette foreligger det ikke noen sak som behandles etter rettspleielovene. Korrespondanse og andre dokumenter som gjelder rettstvister som er kommet til før det reises sak for domstolene, vil derfor være omfattet av offentlighetsloven. En annen sak er at offentlighetsloven ofte vil gi grunnlag for å unnta opplysninger som har tilknytning til rettstvister hvor det ennå ikke er reist sak.

⁶⁰ For nærmere gjennomgang vises det til Frihagen: Offentlighetsloven, 3. utgave (1994), side 101-113 og til NOU 2003:30 Ny offentlighetslov, kapittel 7.

11. Dommerens uttalelser til mediene

11.1 Dommerrollen og ytringsfrihet

Ytringsfriheten gjelder også for dommere⁶¹. Rettslig sett er det få begrensninger i dommernes rett til å ytre seg. Utgangspunktet er at en dommer kan uttrykke seg fritt, og at begrensninger i denne friheten må kreve en særlig begrunnelse.⁶²

Dommere bør ikke bli isolert, eller isolere seg fra det samfunnet vi lever i. Som borgere i en demokratisk stat har dommerne selvsagt de samme fundamentale rettigheter som andre, og har frihet til å delta i samfunnslivet som andre borgere. Behovet for å sikre allmennhetens tillit til domstolene tilsier at dommere bør balansere sitt engasjement slik at det ikke skader omverdenens oppfatning av dommeren som uavhengig og upartisk.

Spørsmålet om dommere kan delta i politisk aktivitet har vært viet oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt. I noen land er det nedfelt i disiplinærreglement at dommerne, i lys av retten til en rettfærdig rettergang og legitime offentlige forventninger, bør vise tilbakeholdenhet med å utøve offentlig politisk aktivitet, og også at dommerrollen er uforenlig med enkelte posisjoner som eksempelvis medlem av parlamentet eller å inneha lokale politiske verv. Et generelt synspunkt er at dommere ikke bør eksponere seg med politiske synspunkter som er uforenlige med den nøytralitet som kreves av en dommer.⁶³

I Norge har det vært romslige grenser for dommeres deltakelse i politisk virksomhet og offentlig debatt. En dommer kan være medlem av et hvilket som helst lovlig parti, og vedkjenne seg sitt medlemskap. Når det gjelder utadrettet politisk virksomhet antas det at dommere ofte vil vise en viss tilbakeholdenhet jo høyere i rettsinstansene man kommer.

Når det ellers gjelder dommeres ytringsfrihet, er det antatt at det må oppstilles en grense mot helt ytterliggående standpunkter på høyre- og venstresiden som kan «undergrave indre ro eller ytre sikkerhet». Videre ligger det begrensninger i den generelle taushetsplikt som følger av domstoloven § 63 a). En dommer bør som utgangspunkt holde taushet om de forhandlinger som foregår i en kollegial domstol hvor flere dommere medvirker i samme sak.⁶⁵

Motstykket til at det generelt bør gjelde atskillig ytringsfrihet også for dommere, er at habilitetsreglene praktiseres tilsvarende strengt.⁶⁶

Generelt bemerkes også at det bare er domstollederens som bør uttale seg *på vegne av* domstolen. Den enkelte dommer må være tilbakeholden med å uttale seg utenfor den sak dommeren er tildelt. Dersom man er i en gråson, bør forholdet avklares med domstollederens på forhånd.

11.2 Dommerens uttalelser om rettsspørsmål generelt

Det klare utgangspunkt er at dommere fritt kan uttale seg om generelle rettsspørsmål. Imidlertid representerer dommeren den judisielle autoritet, og dommerens uttalelser om rettsspørsmål, hva enten uttalelsen avgis som privatperson eller dommer, får en særlig status. Slike uttalelser aktualiserer maktfordelingen mellom

61 Se for eksempel FN's Basic Principles on the Independence of the Judiciary, vedtatt av FN's generalforsamling 13. desember 1985, pkt. 8: «In accordance with the Universal Declaration of Human Rights, members of the judiciary are like other citizens entitled to freedom of expression, belief, association and assembly; provided, however, that in exercising such rights, judges shall always conduct themselves in such a manner as to preserve the dignity of their office and the impartiality and independence of the judiciary.»

62 Utvalget omhandler ikke dommeres ytringsfrihet i rettsalen og i rettslige avgjørelser. Om dommeres ytringsfrihet for øvrig kan vises til Henrik Zahle: Dommerens uttalelser om gjeldende ret uten for dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik 2005, bind I, side 421-440, Carsten Smith: Domstolenes og dommernes rolle i fremtiden, Juristkontakt 2000 nr. 6, Anders Bratholm: Dommerne og rettsikkerheten, Juristkontakt nr. 5 1997.

63 Jf. Europarådets Consultative Council of European Judges: Opinion No. 3: Ethics and liability of judges, avsnitt 27 flg.

64 Jf. Knut Blom: Juristrollen og yrkesetikk. Dommeren, Institutt for privatretts stensilserie nr. 115, Oslo 1987, side 40.

65 Henrik Zahle: Dommerens uttalelser om gjeldende ret uten for dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik 2005, bind I, side 426.

66 Wilhelmssen og Woxholt: Juristikk (Gyldendal), 2003, side 101.

statsmaktene, og hensynet til denne maktfordelingen kan anføres som argument for at dommeruttalelser om rettsspørsmål bør forbeholdes den saksbehandling som skjer ved domstolene.⁶⁷

- Det er imidlertid utvalgets oppfatning at dommere med fordel kan bli mer synlige i den rettspolitiske diskusjon og samfunnsdebatten for øvrig.⁶⁸ Gjennom den særlige kunnskap og erfaring dommere besitter, kan dommeruttalelser om rettsspørsmål bidra til en bredere og mer nyansert meningsutveksling. Særlig hva gjelder rettspolitiske spørsmål og spørsmål knyttet til domstolenes virke, er det viktig at dommere deltar i debatten, som ellers er dominert av politikere, advokater og ansatte ved universitetene.
- Etter utvalgets syn bør imidlertid uttalelsene avgis med omhu hva gjelder tema og ordvalg, slik at de fremstår som saklige og avgitt under hensyntagen til at uttalelsene ikke skader omverdenens oppfatning av dommeren som uavhengig og upartisk.

Innen slike rammer er det likevel stort spillerom for dommerengasjement, og tidvis må det også tåles at dommere inhabiliserer seg selv med sine uttalelser.

Illustrerende i så måte er Rt 2003 side 1094. Saken gjaldt en høyesterettsdommer som i en artikkel konkluderte med at konkurskarantene måtte anses som straff etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, og at dette spørsmålet ikke var tvilsomt. Problemstillingen om konkurskarantene var straff etter EMK sto for Høyesterett da artikkelen ble trykket, og den ene av partene mente derfor at samme dommer måtte være inhabil da saken kom opp. Høyesteretts kjæremålsutvalg bemerket:

«Jeg bemerker at ved avgjørelsen av det foreliggende habilitetsspørsmålet, er det klare utgangspunktet at en dommer ikke blir inhabil ved tidligere å ha skrevet eller uttalt seg om det rettsspørsmålet som på et senere tidspunkt kommer opp i en sak. Dette gjelder også der dommeren – som i vårt tilfelle – har inntatt et klart og forbeholdsløst standpunkt. Det er åpenbart nyttig at dommere har full anledning til å gi uttrykk for sitt faglige syn i bøker, artikler og foredrag. Habilitetsreglene bør ikke stenge for dette.»

Likevel konkluderte Høyesteretts kjæremålsutvalg med at dommeren i denne saken var inhabil. Begrunnelsen var at artikkelen ble skrevet og trykket da spørsmålet sto for Høyesterett, at artikkelen gjaldt et forholdsvis smalt område og at de klare og forbeholdsløse standpunkt som ble inntatt var helt sentrale for saken.

Utgangspunktet er følgelig at dommere bør ha stor frihet til å komme med rettslige synspunkter, men at slike uttalelser i noen tilfeller – særlig hvor det er uttalelser om spørsmål som står for domstolene – kan lede til inhabilitet.

Når det gjelder kontroversielle og omstridte rettslige spørsmål som potensielt kan havne i domstolene, bør imidlertid dommere velge sine ord med omhu. Særlig gjelder det saker med sterke interessekonflikter, for eksempel private interesser mot naturvern hensyn i fredningssaker eller konflikter mellom mor og far i barnefordelingssaker. Dommere bør ikke fremstå i offentligheten som om de har tatt endelig standpunkt i kontroversielle rettslige spørsmål eller valgt side i saker hvor det er sterke interessekonflikter som står mot hverandre.⁶⁹

- Etter utvalgets oppfatning er det ikke noe aktuelt problem at dommere går for langt i sine uttalelser om generelle rettsspørsmål, men at det heller er slik at dommere legger sterkere begrensninger på egen deltakelse i rettsvitenskapelige og rettspolitiske debatter enn det som er nødvendig.

67 Madeleine Leijonhufvud: «Etiken i juridiken» (1996), side 63, hevder at uansett hva en dommer måtte mene om kriminalpolitiske og andre samfunnsproblemer, må man stille det etiske kravet til dommeren at han eller hun ikke deltar i offentlig debatt på områder hvor de kan komme til å utøve sin dommergjerning (gjengitt i Anders Bratholm: Dommere og rettsikkerheten, Juristkontakt nr. 5 1997).

68 Slik også Carsten Smith mener, jf. Domstolenes og dommernes rolle i fremtiden, Juristkontakt 2000 nr. 6, men muligvis har Anders Bratholm motsatt syn, jf. Dommere og rettsikkerheten, Juristkontakt nr. 5 1997.

69 Slik også lagdommer Ragnhild Noer, upublisert foredrag: Dommernes uttalelser om rettsspørsmål utenfor dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik 2005.

11.3 Uttalelser om dommer og andre enkeltavgjørelser

11.3.1 Saker som er eller kan være på vei til domstolene

- En dommer bør være forsiktig med å uttale seg om konkrete saker som er eller kan være på vei til domstolene.
-

Risikoen er til stede for at dommeren kan bli inhabil på grunn av sine uttalelser. Men også om det er klart at saken, dersom den kommer til domstolene, vil havne på en annen dommers bord, bør det utvises tilbakeholdenhet. Avgjørelsen ligger da hos de dommerne som skal behandle saken.

11.3.2 Saker som er til behandling ved domstolene

På forespørsel fra media kan det, før en sak er berammet, gis bekreftende svar på at saken er til behandling ved domstolen. Etter utvalgets vurdering forutsetter det at stevning/begjæring er forkynt eller på annen måte gjort kjent for saksøkte, og det ikke gjelder en sakskategori der navnene ikke skal fremkomme på berammingslisten, og – for straffesaker – ikke er en sak på etterforskningsstadiet, se pkt. 3.6 for nærmere omtale.

Men også saklige opplysninger ut over dette bør kunne gis til mediene, ut fra de samme begrensninger hva gjelder sakskategorier:

-
- Dommeren må kunne gi opplysninger om når saken er berammet og hvor lang tid som er satt av til hovedforhandling.
 - Dersom saken har offentlig interesse, og mediene er kjent med saken, bør det også kunne gis opplysninger om hvilke spørsmål saken reiser, enten som svar på direkte henvendelser, eller ved at opplysninger om dette legges ut på nettet.
 - Dommeren bør også kunne kommentere saksbehandlingstid, og gi opplysninger som forklarer denne dersom saksbehandlingstiden på noen måte er unormal.
 - Uttalelser som kan medføre inhabilitet må unngås.
 - Dommeren må også være oppmerksom på regelen om taushetsplikt i domstolloven § 63 a.
 - Dommere bør selvsagt unngå å karakterisere partene eller gi kommentarer som gir inntrykk av at dommeren har dannet seg en oppfatning om sakens avgjørelse.
 - For øvrig bør henvendelser fra mediene henvises til sakens parter.
-

For øvrig bør dommere også når en sak er under forberedelse hos en annen dommer, avstå fra å kommentere saken, jf. pkt. 11.3.1.

11.3.3 Rettslige avgjørelser

Når dommeren har truffet en konkret avgjørelse – som er gjenstand for kjæremål eller anke – har den tradisjonelle oppfatningen vært at det dommeren skal si, står i avgjørelsen, og at dommeren ikke skal kommentere avgjørelsen.⁷⁰

-
- Utvalget mener det er behov for atskillig nyansering av denne oppfatningen. Den tradisjonelle taushet fra domstolene bør mykes opp, og i alle fall bør tausheten vike for tale når taushet kan skade tilliten til domstolene. Det er dårlig strategi å møte kritikk mot domstolene og dommeravgjørelser med avvisende utsagn om at domstolene ikke kommenterer sine avgjørelser.⁷¹
 - Utvalget mener som et utgangspunkt at dommeren må være varsom med å kommentere egne avgjørelser som kan bli gjenstand for overprøving av en annen domstol.
 - Under ingen omstendighet må avgjørelsen kommenteres slik at uttalelsen kan oppfattes som en tilleggsbegrunnelse eller skape misforståelser om avgjørelsens innhold. På den annen side kan det være større fare for misforståelser hvis dommeren ikke gir ledsagende forklaringer til mediene.⁷²
 - Den offentlige debatt er ikke tjent med å bygge på misforståelser av rettslige avgjørelser. Etter utvalgets oppfatning bør dommeren ha full anledning til å oppklare slike misforståelser når misforståelsen spiller en rolle i den offentlige debatt.⁷³ Ved slike oppklaringer bør dommeren unngå å argumentere for avgjørelsen.
 - Dommeren må kunne gi ledsagende forklaringer og en orientering om hva dommen går ut på. Som en leserveiledning må dommeren også kunne orientere om hvordan avgjørelsen er bygget opp og hvor i avgjørelsen rettens begrunnelse finnes. Dette kan bidra til at journalisten lettere finner fram til de viktige delene av avgjørelsen.
 - Begrunnelse for andre avgjørelser enn de som er gjenstand for anke eller kjæremål, bør kunne gis i større utstrekning når dette anses hensiktsmessig, for eksempel hvor saken blir omberammet og hvor den formelle avgjørelsen ikke er begrunnet.
 - Dommeren bør kunne gi informasjon om prosessreglene når det er naturlig. Det er viktig at mediene forstår det regelverket domstolene arbeider etter.
-

I de tilfelle hvor dommen er avsagt av et kollegium må en dommer som vil uttale seg ha en viss form for aksept fra de andre dommerne dersom en av dem skal kommentere en dom offentlig. I slike tilfeller er det naturlig at det er rettens formann som eventuelt gir uttalelse.

Tidvis opplever en at avgjørelsene vekker debatt i mediene og at saken fremstilles skjevt. I slike tilfeller bør en representant for domstolen kontakte media for å avklare misforståelser. Det bør vurderes om andre enn den dommeren som har truffet avgjørelsen, bør foreta beriktigelsen. Dette kan eksempelvis være domstollederen.

11.3.4 Saker som er til behandling ved andre domstoler

Det bør utvises tilbakeholdenhet med omtale av enkeltsaker som er til behandling ved sideordnede, over- eller underordnede domstoler. Aktuelle rettsspørsmål kan likevel omtales generelt, jf. pkt. 11.2.

70 Wilhelmson og Woxholt: Juristetikk (Gyldendal), 2003, side 101 hevder at dette er en absolutt regel.

71 Slik også Henrik Zahle: Dommerens uttalelser om gjeldende ret uten for dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik 2005, bind I, side 438.

72 Jf. Carsten Smith: Domstolenes og dommernes rolle i fremtiden, Juristkontakt 2000 nr. 6.

73 Slik også Europarådets Consultative Council of European Judges: Opinion No. 7 on «Justice and Society», avsnitt 34.

11.3.5 Formen for uttalelser

11.3.5.1 Intervju

Den vanligste formen for uttalelser fra dommeres side gis i form av intervju. Dette vil normalt skje pr. telefon. Ved forespørsel om intervju kan det erfaringsmessig være nyttig å merke seg:

-
- Man bør spørre journalisten hva det gjelder, og vurdere om man er den rette personen til å uttale seg om saken.
 - Det vil sjelden være påkrevd å gi et umiddelbart svar. Hvis det er nødvendig, kan man be om å få komme tilbake til saken etter en kort pause.
 - Den enkelte dommer må være tilbakeholden med å uttale seg utenfor den sak dommeren er tildelt.
 - Dersom man er i en gråson, bør forholdet avklares med domstollederen på forhånd.
 - Der det er aktuelt å gi noe mer enn helt enkle faktaopplysninger, kan det være lurt å drøfte mulige uttalelser med kolleger før intervjuet.
 - I alle tilfeller må dommeren være etterrettelig i forhold til de opplysningene som gis.
 - Før man begynner å svare på spørsmål fra journalisten, bør det avtales at man får lest opp intervjuet eller sendt det pr. telefaks eller e-post før det går i trykken. I de tilfeller slike avtaler blir gjort, er det stort sett uproblematisk å få korrigert faktiske feil. Journalisten har som regel selv interesse i at det som kommer på trykk er riktig, og vil ofte anstrenge seg for å få det til.
 - Det er god presseskikk å klargjøre premissene i intervjusituasjonen. Man kan derfor spørre om hvilken sammenheng dine uttalelser skal bli brukt i.
-

11.3.5.2 Pressemeldinger – kortversjoner av avgjørelser

Pressemeldinger kan være hensiktsmessig hvis avgjørelsen har så stor nyhetsinteresse at en felles orientering til mediene er å foretrekke. Dette vil også gi dommeren anledning til å presentere avgjørelsen slik dommeren mener det er riktig. Pressemeldingen bør naturligvis gjengi avgjørelsen på en korrekt måte. Hvor avgjørelsen er truffet av et collegium, bør alle de involverte dommerne ha godkjent innholdet i pressemeldingen.

11.3.5.3 Pressekonferanse

Utvalget er ikke kjent med at norske domstoler har avholdt pressekonferanse i forbindelse med en rettslig avgjørelse.⁷⁴ Pressekonferanse kan imidlertid være hensiktsmessig dersom det er behov for avklarende informasjon samtidig gjennom spørsmål og svar, noe som en pressemelding ikke gir.

Risikoen for at uttalelser kan bli oppfattet som tilleggsbegrunnelser er den samme ved pressekonferanser som ved enkeltstående uttalelser til mediene. Den enkelte dommer bør også ta med i vurderingen at pressekonferanser kan være krevende.

11.3.5.4 Deltakelse i debatter

Som hovedregel bør man ikke delta i TV- og radiodebatter i saker hvor man selv har vært dommer. Man kan da involveres i en debatt hvor det blir oppfattet slik at dommeren gir en annen begrunnelse enn den som følger av dommen.

-
- Etter utvalgets syn bør Dommerforeningen vurdere å opprette et utvalg av dommere som kan være tilgjengelig for slike debatter, eller for kommentarer for mediene når journalister ønsker forklaringer eller uttalelser i anledning en konkret sak eller om spørsmål som vedrører domstolene, se pkt. 11.4.
-

⁷⁴ I Sverige er dette gjort som serviceytelse overfor mediene.

11.4 Anbefaling om opprettelse av en permanent mediegruppe

- Utvalget anbefaler at Den norske Dommerforening nærmere vurderer opprettelse av en permanent mediegruppe bestående av dommere som vil påta seg å være tilgjengelige for kontakt med mediene.⁷⁵
-

Anbefalingen er inspirert av erfaringer fra Sverige, hvor en slik gruppe ble opprettet i 2005. Et tjuetalls svenske dommere inngår i mediegruppen. Når en journalist ønsker forklaringer eller uttalelser i anledning en konkret sak eller om spørsmål som vedrører domstolene, kan journalisten kontakte noen av dommerne i mediegruppen. Gruppen ble etablert for å forbedre kommunikasjonen mellom domstolene og mediene, og derved forbedre informasjonen til allmennheten. Medlemmene av den svenske mediegruppen skal ikke anses som talspersoner for domstolene som sådan eller for den enkelte domstol, og gir ikke uttrykk for annet enn egne oppfatninger. Etter det *utvalget* forstår, har svenske dommere høstet gode erfaringer med sitt medieutvalg.

Som *utvalget* har bemerket under pkt.11.2, er det viktig at dommere deltar i samfunnsdebatten, særlig hva gjelder rettspolitiske spørsmål og spørsmål knyttet til domstolenes virke. Det samme synspunkt gjelder for domstolenes avgjørelser, hvor det er særlig viktig at dommere står til disposisjon for å forklare avgjørelsene.

- Ingen andre yrkesgrupper eller aktører er bedre egnet til å forklare dommeravgjørelser enn dommerne selv. Etter utvalgets oppfatning kan dette bidra til mer nyanserte referater av rettsavgjørelser og forebygge skjevfortolkninger av dommer og kjennelser.
-

⁷⁵ Den nærmere organiseringen av en slik gruppe går ikke utvalget inn på, eksempelvis om den bør organiseres av Dommerforeningen eller Domstoladministrasjonen. I Sverige er navn og kontaktinformasjon for kontaktpersonene i gruppen lagt ut på Domstolsverkets hjemmeside.

○

VEDLEGG 1: LOV 1915-08-13 nr 05: Lov om domstolene (domstolloven) – utdrag.

7de kapitel. Rettsmøter, rettspråk, rettsferier og forsikring.

§122. Ved rettsmøter forstaaes de møter, som en ret holder til forhandling mellem parter eller for at avhøre parter, vidner eller sakkyndige eller foreta granskning, eller som loven særskilt har betegnet som rettsmøter.

Etter nærmere forskrift gitt av Kongen, skal enhver på forespørsel i alminnelighet gis opplysning om tid og sted for berammede rettsmøter. Kongen kan gi forskrift om at opplysninger som nevnt skal gis ved oppslag ved rettens kontor.

§123. Rettens formand aapner, leder og slutter forhandlingen. Han bestemmer den orden, hvori forhandlingen skal foregaa. Ingen maa ta ordet uten hans tilladelse.

Har retten flere medlemmer, avgjør den samlede ret innsigelser mot formandens procesledelse.

§124. Rettsmøtene er offentlige og forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

Spørsmål om å begrense offentligheten forhandles for lukkede dører.

Retten skal ved åpningen av rettsmøtene, eller så snart den har truffet avgjørelse om begrensninger, gi meddelelse om eventuelle begrensninger i forhandlingenes offentlighet.

Opplesning av domsslutningen foregår alltid offentlig. Personopplysninger kan utelates når hensynet til privatlivets fred tilsier det.

§125. Retten kan ved kjennelse beslutte at et rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører

- a. når hensynet til statens forhold til en fremmed makt krever det,
- b. når hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet krever det,
- c. når særlige forhold gir grunn til frykt for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning og lukkede dører derfor er påkrevd,
- d. når en siktet er under 18 år, fornærmedes ettermæle krever det eller en siktet eller et vitne ber om det av grunner som retten finner fyllestgjørende,
- e. når et vitne avhøres anonymt, jf. straffeprosessloven §130 a , eller
- f. i krigstid når hensynet til militære operasjoner eller militære avdelingers sikkerhet eller andre særlige grunner krever det.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, skal rettsmøtet holdes for lukkede dører, med mindre retten av særlige grunner beslutter at saken helt eller delvis føres for åpne dører. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

§126. Rettsmøter til behandling av en begjæring om anonym vitneførsel, jf. straffeprosessloven §130 a eller §234 a , skal holdes for lukkede dører. Det samme gjelder for begjæringer etter straffeprosessloven §§28 tredje ledd tredje til sjette punktum, 242 a, 264 sjette ledd, 267 første ledd tredje punktum, jf. 264 sjette ledd og 292 a.

Ved retslige granskninger kan offentligheten alltid utelukkes, naar retten finder det hensigtsmæssig.

§127. Naar et rettsmøte holdes for lukkede dører, kan retten allikevel gi adgang for andre end dem, som har med saken at gjøre, hvis særlige grunde taler for det.

§128. Når et rettsmøte holdes for lukkede dører, og retten finner at sakens opplysninger helt eller delvis av særlige grunner bør holdes hemmelig, inntil videre eller for bestandig, gir den ved kjennelse de tilstedeværende pålegg om det.

§129. I straffesaker må ingen gjengi offentlig noe av forhandlingene i rettsmøte utenfor hovedforhandlingen, med unntak for saker om tilståelsesdom etter straffeprosessloven §248 .

Ellers kan retten ved kjennelse helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøte

- a. når retten frykter at offentlig gjengivelse av forhandlingene vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, eller
- b. når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, må forhandlingene ikke gjengis offentlig, med mindre retten av særlige grunner beslutter at offentlig gjengivelse i anonymisert form helt eller delvis tillates. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

Referatforbud etter første eller annet ledd gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter annet ledd bokstav a gjelder aldri lenger enn til dom er avsagt. Forbud etter annet ledd skal oppheves når det antas at grunnen til forbudet ikke lenger er til stede og kan påkjæres av dem som har vært til stede under forhandlingen.

§130. Retten kan forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig hvis

- a. hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det, eller
- b. etterforskningshensyn krever at en kjennelse eller beslutning avsagt i en straffesak utenfor hovedforhandling ikke blir offentlig gjengitt.

Forbudet gjelder til retten beslutter at det skal oppheves. Forbud etter bokstav a gjelder ikke en domsslutning så langt den kan gjengis uten å røpe noens identitet. Enhver kan påkjære et forbud eller en nektelse av å oppheve et forbud etter leddet her.

Retten kan forby at rettsavgjørelser gjengis offentlig før avgjørelsen er meddelt partene. Slikt forbud gjelder likevel ikke for lengre tid enn to uker etter avsigelsen av rettsavgjørelsen.

I saker etter ekteskapsloven eller barneloven og i saker mellom ektefeller eller fraskilte om fordeling eller tildeling av formuen, kan rettsavgjørelser bare gjengis offentlig i anonymisert form. Det samme gjelder i tilsvarende saker mellom personer som er eller har vært samboere.

§131. - - -

Endret ved lover 25 juni 1937 nr. 13, 10 mars 1939 nr. 4, 22 mai 1981 nr. 27 , 14 juni 1985 nr. 71 , 1 juli 1994 nr. 50 (i kraft 1 jan 1995), opphevet ved lov 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755). Tilføyes igjen ved lov 4 juni 1999 nr. 37 (fra den tid Kongen bestemmer).

§131a. Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt. Det er også forbudt å fotografere eller gjøre opptak av den siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, om han ikke samtykker.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av disse bestemmelser.

§132. Under offentlig retsmøte kan adgang negtes folk under 18 aar og enhver, som fremstiller sig i en saadan tilstand, at hans nærvær vil stride mot rettens værdighet eller god orden. Det samme gjelder i straffesaker enhver som er fradømt stemmerett i offentlige anliggender, eller som i løpet av de siste fem år er idømt frihetstraff for forbrytelse.

Rettens formand kan begrænse antallet av tilhørere for at hindre, at rummet blir overfylt.

§133. Rettens formand vaaker over, at forhandlingen foregaar med orden og værdighet. Han kan tilrettevise enhver, som forstyrrer forhandlingen, eller som kommer med upassende uttalelser eller utilbørlige personlige angrep eller forøvrig optræder paa en maate, som strider mot domstolens værdighet.

Naar en part eller hans lovlige stedfortræder, procesfuldmægtig eller forsvarer er tilrettevist, kan retten beslutte at frata ham ordet, hvis han fremdeles optræder utilbørlig.

Folk, som forstyrrer forhandlingen eller krænker domstolens værdighet, kan vises ut. De, som er med i saken, kan dog bare vises ut, hvis de optræder utilbørlig, efterat de er tilrettevist; beslutningen træffes av retten.

Naar det regnes like med uteblivelse, at en part eller hans lovlige stedfortræder eller procesfuldmægtig vises ut eller fratages ordet, bør han først være gjort opmerksom paa denne følge.

§134. Trænger nogen sig ind i retssalen, efterat han er vist ut, eller vedblir nogen at forstyrre forhandlingene paa anden maate, uagtet han er advaret, kan retten ved kjendelse beslutte at sætte ham i fængslig forvaring, saalænge retsmøtet varer, men ikke over tre døgn.

Saadan fængsling er ikke til hinder for, at gjerningen forfølges paa sedvanlig maate; men den kommer i betragtning ved strafutmaalingen.

10de kapitel. Rettergangsstraffer og ansvar i anledning av retssaker.

§198. Den, som under et retsmøte forstyrrer forhandlingen eller kommer med upassende uttalelser eller utilbørlige personlige angrep eller forøvrig krænker domstolens værdighet, eller som ikke lyder et paabud fra retten eller dens formand, kan straffes med bøter.

Det samme gjælder den, som i et processkrift kommer med fornærmelser mot retten eller med andre usømmelige uttalelser.

Med bøter straffes ogsaa den som foretar fotografering eller opptak i strid med forskriftene i §131 a, eller som offentliggjør et bilde eller opptak tatt i strid med disse forskrifter.

Straf efter denne paragraf er ikke til hinder for, at gjerningen forfølges paa sedvanlig maate, men kommer i betragtning ved strafutmaalingen.

§199. Med bøter straffes den, som bevirker eller medvirker til, at noe som er forhandlet i retsmøte for lukkede dører, og som skal holdes hemmelig, blir kjent for uvedkommende, eller at noe blir gjengitt offentlig i strid med §129 eller §130.

§200. En offentlig tjenestemann, prosessfullmektig, rettslig medhjelper eller privat antatt forsvarer, som gjør sig skyldig i forsømmelig eller annet utilbørlig forhold under rettergang, tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring, kan straffes med bøter og helt eller delvis ilegges erstatning til den skadelidte.

Staten indestaar for det erstatningsansvar, som ilægges en offentlig tjenestemand. Dog hefter staten ikke overfor sigtede for det ansvar, som en offentlig forsvarer paadrar sig, naar han er opnævnt efter begjæring av sigtede uten at være fast antatt for retskredsen.

§213. Naar det ikke gjælder dommere, kan enhver ret, som har med saken at gjøre, ilægge straf og erstatning efter dette kapitel uten særskilt søksmaal eller tiltale. I de tilfælde, som er nævnt i §200, kan domstolen ogsaa ilægge bøter efter andre straffebestemmelser.

Dommere kan ilægges saadant ansvar av høiere ret uten særskilt søksmaal eller tiltale.

Hvis de forseelser, som er nævnt i §200 og §§205-212, er begaat ved en anden ret end den, som har hovedsaken til behandling, kan det overlates til den at ilægge erstatningsansvar.

Spørsmål om ansvar i anledning av en sak om tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring for namsmannen kan bringes inn for tingretten.

Spørsmål om ansvar i anledning av etterforskning kan bringes inn for tingretten på stedet for den påklagede handling, såfremt det ikke er noen annen rett som spørsmålet kan bringes inn for etter foranstående regler.

§214. Straf og erstatning til det offentlige og erstatning til sigtede i en sak, som angaar straf, ilægger retten av eget tiltak eller efter begjæring, men andet erstatningsansvar bare efter begjæring fra den skadelidende. Avgjørelsen træffes i dommen eller i den kjendelse, som avslutter saken, eller naar det ikke gjælder §§201-203, ved særskilt kjendelse under saken.

Ogsaa efter sakens slutning kan ansvarsspørsmålet avgjøres uten særskilt søksmaal eller tiltale, naar det gjælder retsstridig forhold av en procesfuldmægtig, retslig medhjælper eller privat forsvarer overfor parten, og begjæring fremsættes senest en maaned efter sakens slutning.

Spørsmål om ansvar for retsstridig adferd eller forsømmelse under tvangsfullbyrdelse eller midlertidig sikring kan bringes inn senest en måned, etter at fullbyrdelsen ble avsluttet eller innstilt.

Ogsaa i de to sidstnævnte tilfælde træffes avgjørelsen ved kjendelse.

§215. Før nogen blir ilagt straf eller erstatning uten særskilt søksmaal eller tiltale, skal han saavidt mulig faa anledning til at uttale sig. Dette gjælder dog ikke straf efter §202 første og andet led og §203 og straf eller erstatning paa grund av uteblivelse.

Kjendelse, som ilægger en fraværende ansvar for uteblivelse, kan omgjøres, naar begjæring fremsættes inden 2 uker.

VEDLEGG 2: Tvistemålsloven § 135

§ 135. Partene har, når de har fylt 15 år, rett til på rettens kontor å undersøke rettsbøker og dokumenter som vedkommer saken, og kan forlange utskrifter av dem. Det samme gjelder tredjemann, når begge parter samtykker, eller han godtgjør, at det har rettslig interesse for ham. Retten kan bestemme at også parter som er under 15 år kan få innsyn og utskrift etter første punktum dersom deres alder og modenhet tilsier det. En part som er under 15 år skal ikke gjøres kjent med opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt.

Enhver kan kreve utskrift av en rettsavgjørelse i en bestemt sak så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse, eller, dersom det gjelder slikt forbud og avgjørelsen ikke er eldre enn fem år, innsyn i avgjørelsens slutning. Av rettsbøker for øvrig kan utskrift kreves hvis ikke rettsboken er ført i rettsmøte for lukkede dører eller offentlig gjengivelse av den protokollerte forhandlingen eller rettsboken er forbudt.

Første og annet ledd gjelder ikke rettsbøker som føres over rettens rådslagninger og stemmegivninger.

For andre enn parter med rettslig interesse skal utskrifter og innsyn i annet enn domsslutninger nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift eller innsyn, eller når det er grunn til å frykte at utskriften eller kunnskapen vil bli nyttet på urettmessig vis. Det samme gjelder når retten har gitt pålegg om hemmelighold.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger i annet enn rettsavgjørelser, kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Nekter rettens kontor å forevise rettsbøker eller dokumenter eller gi utskrift av dem, kan begjæringen forelegges for retten til avgjørelse.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av saksdokumentene og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første og annet ledd. Reglene i fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter. Forskriftene kan på samme vilkår regulere gjennomføringen av allmennhetens innsynsrett ved bruk av informasjonsteknologi.

Endret ved lover 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755), 1 aug 2003 nr. 86 (i kraft 1 okt 2003 iflg. res. 1 aug 2003 nr. 991).

VEDLEGG 3: Straffeprosessloven § 28

§ 28. Utskrift av rettsbøker og andre dokumenter i en straffesak som retten har avsluttet behandlingen av, kan kreves av

- a) den fornærmede,
- b) den som hadde foreldreansvar eller var verge for fornærmede i saker som nevnt i § 107 a annet ledd første og annet punktum, og
- c) enhver annen som det har rettslig interesse for.

Enhver kan kreve utskrift av en dom i en bestemt straffesak så langt som det ikke gjelder forbud mot offentlig gjengivelse av dommen, eller, dersom det gjelder slikt forbud eller utskrift nektes etter tredje ledd, innsyn i domslutningen. Kravet kan alltid avslås hvis dommen er eldre enn fem år eller den som krever utskrift bare identifiserer dommen ved siktedes navn.

Utskrift skal nektes når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat ville være betenkelig å gi utskrift, eller når det er grunn til å frykte at utskriften vil bli nyttet på urettmessig vis. Overfor andre enn partene gjelder det samme når retten har gitt pålegg om hemmelighold. Utskrift kan nektes på de vilkår som er fastsatt i § 242 a første, jf. annet ledd. Reglene i § 242 a tredje til femte ledd gjelder tilsvarende så langt de passer. Retten kan ikke gi utskrift av dokumenter som inneholder opplysninger som tidligere er unntatt fra innsyn etter reglene i § 242 a, § 264 sjette ledd eller § 267 første ledd tredje punktum, jf. § 264 sjette ledd. Retten kan heller ikke gi utskrift av dokumenter som inneholder opplysninger som påtalemyndigheten tidligere har begjært unntatt fra innsyn etter disse bestemmelsene, dersom påtalemyndigheten har innstilt forfølgningen etter § 72 første ledd annet punktum annet alternativ fordi den ikke fikk medhold i begjæringen.

Utskrift av psykiatriske erklæringer, personundersøkelser og andre personopplysninger i annet enn dommer, kan bare gis i den utstrekning det er fastsatt ved forskrift av Kongen.

Det kan ikke gis utskrift av den delen av rettsboken som er nevnt i §§ 21 a, 40 sjette ledd eller 52 tredje ledd.

Spørsmålet om retten til utskrift bedømmes i forhold til hvert enkelt dokument.

Avslås en begjæring om utskrift etter paragrafen her, kan spørsmålet begjæres forelagt retten til avgjørelse.

Kongen kan gi forskrifter om gjennomsyn og utlån av dokumentene i en straffesak, og om rett til utskrift av dokumentene i tilfeller som ikke omfattes av første eller annet ledd. Reglene i tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende for slike forskrifter. Forskriften kan på samme vilkår regulere gjennomføringen av allmennhetens innsynsrett ved bruk av informasjonsteknologi.

(Endret ved lover 1 juli 1994 nr. 50 (i kraft 15 aug 1995), 28 juli 2000 nr. 73 (i kraft 1 aug 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 756), 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 sep 2001 iflg. res. 6 juli 2001 nr. 755), 9 mai 2003 nr. 30, 2 juli 2004 nr. 61 (i kraft 1 jan 2005 iflg. res. 2 juli 2004 nr. 1065).

VEDLEGG 4: Forskrift om offentlighet i rettspleien. (FOR 2001-07-06 nr 757)

Forskrift om offentlighet i rettspleien.

Fastsatt ved kgl.res. 6. juli 2001 med hjemmel i lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) §122 , lov av 13. august 1915 nr. 6 om rettergangen for tvistemål (tvistemålsloven) §135 og lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) §28 . Fremmet av Justis- og politidepartementet. Endret 11 okt 2002 nr. 1094, 18 aug 2005 nr. 919 (ikrafttredelse).

Kapittel 1. Opplysninger om berammede rettsmøter

§1. Reglene i kapitlet her gjelder for alle berammede rettsmøter, bortsett fra rettsmøter som holdes til behandling av begjæringer som nevnt i straffeprosessloven §100 a, §130 a og §234 a. For rettsmøter i forlikrådet gjelder bare §2 .

§2. Enhver skal på forespørsel om en bestemt sak gis opplysninger om tid og sted for rettsmøtet. Opplysningene kan kreves selv om partenes navn ikke er oppgitt i berammingslisten, jf. §4 .

Opplysningene kan kreves straks rettsmøtet er berammet.

§3. Domstolene skal utarbeide lister over berammede rettsmøter.

Berammingslisten skal angi tid og sted for rettsmøtet, rettsmøtets art, saksnummer, en kort angivelse av hva saken gjelder og navn på rettens formann, partenes rettslige representanter og bistandsadvokat. Partenes navn skal angis i berammingslisten med mindre annet følger av §4 . Dersom det er mange parter er det tilstrekkelig å nevne navnet på én av partene med tillegg av samlebetegnelsen «m.fl.».

§4. Berammingslisten skal ikke inneholde partenes navn når rettsmøtet uten særskilt beslutning skal holdes for lukkede dører. Partenes navn skal heller ikke oppgis i saker om tvangsfullbyrdelse av krav som gjelder forhold mellom foreldre og barn.

Fornærmedes navn skal ikke oppgis i berammingslisten med mindre dette finnes ubetenkelig.

Ved hovedforhandling i straffesaker skal siktedes navn oppgis med mindre rettsmøtet gjelder forhold som nevnt i straffeloven §197 – §199 . Utenfor hovedforhandling skal siktedes navn bare oppgis i saker som behandles etter straffeprosessloven §248 (tilståelsesdom) og straffeloven §54 .

(Endret ved forskrift 11 okt 2002 nr. 1094 (endringen i kraft 1 jan 2003).

§5. Berammingslisten skal utferdiges for en uke, og skal senest kl. 1200 siste arbeidsdag uken før gjøres tilgjengelig på rettens kontor gjennom oppslag eller i særskilt perm. Berammingslisten skal ajourføres hver dag.

Berammingslisten skal på forespørsel sendes til pressen via telefaks, elektronisk post eller lignende.

§6. Domstolene kan legge ut opplysninger i berammingslisten på åpne nettsider for allmennheten og på lukkede nettsider for pressen. Andre kan gis tilgang til lukkede nettsider dersom særlige grunner tilsier det.

Siktedes navn skal ikke legges ut på åpne nettsider.

Navn på parter skal fjernes fra åpne og lukkede nettsider senest to uker etter at rettsmøtet er avholdt.

Kapittel 2. Pressens rett til innsyn i tiltalebeslutninger hos domstolen

§7. Pressen har rett til innsyn i tiltalebeslutninger i straffesaker som er til behandling ved domstolen. Innsynsretten gjelder fra det tidspunkt saken er berammet. Innsynsretten gjelder ikke når det av hensyn til rikets sikkerhet eller forholdet til fremmed stat vil være betenkelig å gi innsyn.

Ved oversendelse av tiltalebeslutningen til domstolen kan påtalemyndigheten helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av tiltalebeslutningen. Forbudet kan gis i den utstrekning påtalemyndigheten i medhold av påtaleinstruksen §22-7 kan nekte å gi kopi av tiltalebeslutningen. Et slikt forbud begrenser ikke retten til offentlig å gjengi rettsforhandlinger og rettsavgjørelser i henhold til domstoloven §129 og §130 .

Kapittel 3. Utskrift av kjennelser i straffesaker

§8. Enhver kan i straffesaker kreve at domstolen gir utskrift av kjennelser som avgjør anker og kjennelser om habilitet, avvisning, gjenopptakelse, erstatning i anledning forfølgning og heving.

Når det ikke er grunnlag for å nekte utskrift etter straffeprosessloven §28 tredje ledd, skal utskrift av kjennelse som nevnt i første ledd gis selv om kjennelsen inneholder opplysninger som nevnt i straffeprosessloven §28 fjerde ledd. Uten hensyn til innhold av slike opplysninger kan det også gis utskrift av andre kjennelser dersom vilkårene i straffeprosessloven §28 tredje ledd er oppfylt.

Utskrift av kjennelser i saker som nevnt i straffeprosessloven §100a skal ikke gis.

Reglene i straffeprosessloven §28 annet, tredje, sjette og sjuende ledd gjelder tilsvarende for kjennelser.

Kapittel 4. Gjennomføring av innsynsretten

§9. Enhver som har krav på utskrift av en rettsavgjørelse, skal på anmodning få tilsendt avgjørelsen via post, telefaks, elektronisk post eller lignende.

§10. Domstolene skal sette dommer i en særskilt mappe hvor pressen har rett til innsyn. Det samme gjelder kjennelser som avgjør anker og kjennelser om habilitet, avvisning, gjenopptakelse og erstatning i anledning forfølgning.

Når det foreligger forbud mot å gi utskrift av en rettsavgjørelse, skal bare avgjørelsens slutning settes inn i mappen.

Pressen skal gjøres kjent med forbud mot offentlig gjengivelse.

Rettsavgjørelser skal stå i pressemappen i minst fire uker. Mappen skal ikke inneholde rettsavgjørelser som er eldre enn tre måneder.

Plikten til å ha pressemappe gjelder ikke for forliksrådet.

§11. Domstolene kan legge ut rettsavgjørelser på åpne nettsider for allmennheten og på lukkede nettsider for pressen. Andre kan gis tilgang til lukkede nettsider dersom særlige grunner tilsier det.

Rettsavgjørelser kan ikke legges ut dersom det foreligger forbud mot å gi utskrift, eller så langt det foreligger forbud mot offentlig gjengivelse.

På åpne nettsider gjelder i tillegg følgende begrensninger:

- a) I straffesaker hvor siktelsen ikke er allment kjent, skal rettsavgjørelsen anonymiseres så langt det er nødvendig for å hindre identifisering av siktede. Opplysninger som kan identifisere fornærmede, kan bare legges ut dersom dette finnes ubetenkelig.

-
- b) I sivile saker som gjelder forhold av særlig sensitiv karakter, kan rettsavgjørelsen bare legges ut i anonymisert form.

Uanonymiserte rettsavgjørelser skal fjernes fra åpne og lukkede nettsider innen tre måneder. Unntak kan gjøres for avgjørelser i sivile saker som ikke berører forhold av særlig sensitiv karakter.

Kapittel 5. Ikraftsetting

§12. Forskriften, med unntak av §2 annet punktum og §3 til §6 , trer i kraft 1. september 2001. §2 annet punktum og §3 til §6 trer i kraft fra den tid departementet bestemmer. ¹

- (1. I kraft 1 sep 2005, jf. forskrift 18 august 2005 nr. 919.)

○

VEDLEGG 5: Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak. (FOR 1985-11-15 nr 1910).

Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak.

Fastsatt ved kgl.res. av 15. november 1985 i medhold av domstolsloven §131 a tredje ledd. Fremmet av Justis- og politidepartementet.

§1. Søknad om tillatelse til fotografering, filmopptak eller opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak skal så vidt mulig sendes retten før hovedforhandlingen begynner. Søknaden skal angi formålet med fotograferingen eller opptaket og hvordan fotograferingen eller opptaket er tenkt gjennomført under hovedforhandlingen.

§2. Før det treffes avgjørelse om fotografering eller opptak under hovedforhandlingen, skal sakens parter gis anledning til å uttale seg. Dersom det ønskes fotografering eller opptak også av andre som deltar i saken, skal dessuten disse gis anledning til å uttale seg før retten eventuelt gir tillatelse til slik fotografering eller opptak.

§3. Retten kan tillate fotografering eller opptak under hovedforhandlingen når

- a) fotograferingen eller opptaket skjer i undervisningsøyemed,
- b) saken har betydelig offentlig interesse, eller
- c) andre særlige grunner foreligger.

Tillatelse etter første ledd skal likevel ikke gis når fotograferingen eller opptaket kan antas å få uheldig virkning for behandlingen av saken. Tillatelse skal også nektes når tiltalte er mindreårig eller når fotografering eller opptak av andre grunner vil medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken.

§4. Retten kan fastsette nærmere vilkår for hvordan fotograferingen eller opptaket skal gjennomføres. Det kan herunder blant annet bestemmes at fotografering eller opptak bare skal kunne skje under bestemte deler av hovedforhandlingen, eller at det bare skal kunne foretas fotografering eller opptak bare for radio. Retten kan også bestemme at fotografi eller opptak ikke skal offentliggjøres eller at dette først skal kunne skje etter en nærmere fastsatt tid.

§5. Retten påser at fotograferingen eller opptaket gjennomføres på en forsvarlig måte og innenfor de rammer som er satt i tillatelsen. Retten kan på ethvert tidspunkt trekke tilbake tillatelsen.

Er det tatt fotografier eller gjort opptak i strid med tillatelsen, gjelder straffebestemmelsene i domstolsloven §198 tredje ledd tilsvarende.

||

Reglene trer i kraft 1. januar 1986.

○

VEDLEGG 6: Vær Varsom-plakaten (Gjelder for klager på materiale publisert etter 01.01.2006)

Etiske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner)

Vedtatt av NORSK PRESSEFORBUND

Første gang i 1936, senere revidert i 1956, 1966, 1975, 1987, 1989, 1990, 1994, 2001 og 2005.

Den enkelte redaktør og medarbeider har ansvar for å kjenne pressens etiske normer og plikter å legge disse til grunn for sin virksomhet. Presseetikken gjelder hele den journalistiske prosessen, fra innsamling til presentasjon av det journalistiske materialet.

1. Pressens samfunnsrolle

1.1. Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn.

1.2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.

1.3. Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene.

1.4. Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle.

1.5. Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.

2. Integritet og ansvar

2.1. Den ansvarlige redaktør har det personlige og fulle ansvar for mediets innhold.

2.2. Den enkelte redaksjon og den enkelte medarbeider må verne om sin integritet og troverdighet for å kunne opptre fritt og uavhengig i forhold til personer eller grupper som av ideologiske, økonomiske eller andre grunner vil øve innflytelse på det redaksjonelle innhold.

2.3. Redaksjonelle medarbeidere må ikke ha oppdrag, verv, økonomiske eller andre bindinger som kan skape interessekonflikter i forhold til deres redaksjonelle oppgaver. De må unngå dobbeltroller som kan svekke deres troverdighet. Vis åpenhet om forhold som kan påvirke redaksjonelle medarbeideres habilitet.

2.4. Redaksjonelle medarbeidere må ikke utnytte sin stilling til å oppnå private fordeler.

2.5. En redaksjonell medarbeider kan ikke pålegges å gjøre noe som strider mot egen overbevisning.

2.6. Avvis alle forsøk på å bryte ned det klare skillet mellom reklame og redaksjonelt innhold. Avvis også reklame som tar sikte på å etterligne eller utnytte et redaksjonelt produkt, og som bidrar til å svekke tilliten til den redaksjonelle troverdighet og pressens uavhengighet.

2.7. Gi aldri tilsagn om redaksjonelle motytelser for reklame. Det som offentliggjøres, skal være et resultat av en redaksjonell vurdering. Sørg for å opprettholde det klare skillet mellom journalistikk og kommersiell kommunikasjon også ved bruk av pekere og andre koplinger.

2.8. Det er uforenlig med god presseskikk å la sponning påvirke redaksjonell virksomhet, innhold og presentasjon.

2.9. Redaksjonelle medarbeidere må ikke motta pålegg om oppdrag fra andre enn den redaksjonelle ledelse.

3. Journalistisk atferd og forholdet til kildene.

3.1 Kilden for informasjon skal som hovedregel identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med kildevernet eller hensynet til tredjeperson.

3.2. Vær kritisk i valg av kilder, og kontroller at opplysninger som gis er korrekte. Det er god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder. Dersom anonyme kilder tas i bruk, eller redaksjonen tilbys eksklusivitet, må det stilles særlig strenge krav til kildekritikk.

3.3. Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers i forhold til kilder og kontakter.

3.4. Vern om pressens kilder. Kildevernet er et grunnleggende prinsipp i et fritt samfunn og er en forutsetning for at pressen skal kunne fylle sin samfunnsoppgave og sikre tilgangen på vesentlig informasjon.

3.5. Oppgi ikke navn på kilde for opplysninger som er gitt i fortrolighet, hvis dette ikke er uttrykkelig avtalt med vedkommende.

3.6. Av hensyn til kildene og pressens uavhengighet skal upublisert materiale som hovedregel ikke utleveres til utenforstående.

3.7. Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser. Direkte sitater skal gjengis presist.

3.8. Endring av avgitte uttalelser bør begrenses til korrigerende av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av redaksjonelt materiale.

3.9. Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen. Vis særlig hensyn overfor personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser. Misbruk ikke andres følelser, uvitenhet eller sviktende dømmekraft. Husk at mennesker i sjokk eller sorg er mer sårbare enn andre.

3.10. Skjult kamera/mikrofon eller falsk identitet skal bare brukes i unntakstilfeller. Forutsetningen må være at dette er eneste mulighet til å avdekke forhold av vesentlig samfunnsmessig betydning.

4. Publiseringsregler

4.1. Legg vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon.

4.2. Gjør klart hva som er faktiske opplysninger og hva som er kommentarer.

4.3 Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn. Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.

4.4. Sørg for at overskrifter, henvisninger, inngresser og inn- og utannonseringer ikke går lengre enn det er dekning for i stoffet. Det er god presseskikk å oppgi kilden når opplysninger er hentet fra andre medier.

4.5. Unngå forhåndsdomming i kriminal- og rettsreportasje. Gjør det klart at skyldspørsmålet for en mistenkt, anmeldt, siktet eller tiltalt først er avgjort ved rettskraftig dom. Det er god presseskikk å omtale en rettskraftig avgjørelse i saker som har vært omtalt tidligere.

4.6. Ta hensyn til hvordan omtale av ulykker og kriminalsaker kan virke på ofre og pårørende. Identifiser ikke omkomne eller savnede personer uten at de nærmeste pårørende er underrettet. Vis hensyn overfor mennesker i sorg eller ubalanse.

4.7. Vær varsom med bruk av navn og bilde og andre klare identifikasjonstegn på personer som omtales i forbindelse med klanderverdige eller straffbare forhold. Vis særlig varsomhet ved omtale av saker på tidlig stadium av etterforskning, i saker som gjelder unge lovovertridere, og der identifiserende omtale kan føre til urimelig belastning for tredjeperson. Identifisering må begrunnes i et berettiget informasjonsbehov. Det kan eksempelvis være berettiget å identifisere ved overhengende fare for overgrep mot forsvarsløse personer, ved alvorlige og gjentatte kriminelle handlinger, når omtaltes identitet eller samfunnsrolle har klar relevans til de forhold som omtales, eller der identifisering hindrer at uskyldige blir utsatt for uberettiget mistanke.

4.8. Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Dette gjelder også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering. Barns identitet skal som hovedregel ikke røpes i familietvister, barnevernsaker eller rettsaker.

4.9. Vær varsom ved omtale av selvmord og selvmordsforsøk. Unngå omtale som ikke er nødvendig for å oppfylle allmenne informasjonsbehov. Unngå beskrivelse av metode eller andre forhold som kan bidra til å utløse flere selvmordshandlinger.

4.10. Vær varsom med bruk av bilder i annen sammenheng enn den opprinnelige.

4.11. Vern om det journalistiske fotografiets troverdighet. Bilder som brukes som dokumentasjon må ikke endres slik at de skaper et falsk inntrykk. Manipulerte bilder kan bare aksepteres som illustrasjon når det tydelig fremgår at det dreier seg om en montasje.

4.12. For bruk av bilder gjelder de samme aktsomhetskrav som for skriftlig og muntlig fremstilling.

4.13. Feilaktige opplysninger skal rettes og eventuelt beklages snarest mulig.

4.14. De som utsettes for sterke beskyldninger skal såvidt mulig ha adgang til samtidig imøtegåelse av faktiske opplysninger. Debatt, kritikk og nyhetsformidling må ikke hindres ved at parter ikke er villig til å uttale seg eller medvirke til debatt.

4.15. De som er blitt utsatt for angrep skal snarest mulig få adgang til tilsvarende svar, med mindre angrep og kritikk inngår som ledd i en løpende meningsutveksling. Ha som krav at tilsvaret er av rimelig omfang, holder seg til saken og har en anstendig form. Tilsvarende kan nektes dersom den berørte part, uten saklig grunn, har avvist tilbud om samtidig imøtegåelse i samme spørsmål. Tilsvarende og debattinnlegg skal ikke utstyres med redaksjonell, polemisk replikk.

4.16. Vær varsom med å opprette pekere fra digitale utgaver til innhold som bryter med god presseskikk. Sørg for at pekere til andre medier eller publikasjoner, er tydelig merket. Det er god presseskikk å informere brukere av interaktive tjenester om hvordan publikasjonen registrerer og eventuelt utnytter bruken av tjenestene.

4.17. Dersom redaksjonen velger ikke å forhåndsredigere digitale meningsutvekslinger, må dette bekjentgjøres på en tydelig måte for de som har adgang til disse. Redaksjonen har et selvstendig ansvar for så snart som mulig å fjerne innlegg som bryter med god presseskikk.

Ord og bilder er mektige våpen, misbruk dem ikke!

○

VEDLEGG 7: Eksempel – hovedforhandling – orientering til mediene

1. Hovedforhandlingen.

Hovedforhandlingen starter dd.mm.åååå kl. xx.xx i rettssal xx i NN Tinghus, og er planlagt å vare fram til dd.mm.åååå.

Rettsmøtene vil starte kl. 09.00, og vil vanligvis ikke vare ut over kl. 16.00.

Lunsj ca. 12.00-12.45.

Pauser for øvrig etter behov.

2. Rettens aktører.

Administrator:

Fagdommer:

Meddommere

Aktor:

Forsvarere:

3. Akkreditering.

Påmelding av journalister skjer til domstolen. Akkrediteringsbevis utdeles av rettsbetjenten på åpningsdagen.

Akkrediteringsbevis er gyldig sammen med pressekort eller annen legitimasjon, og gir adgang til rettssalen.

Det er reservert et visst antall plasser i rettssalen til journalister. De ulike mediebedriftene får beskjed om hvor mange plasser de er tildelt. Det er anledning til å bruke PC i rettssalen for skriving, men det er ikke adgang til å bruke mobiltelefon for sending.

4. Presserom.

En tilstøtende sal er reservert som presserom. Lyd og bilde fra rettssalen vil bli overført til TV-skjerm i presserommet.

Presserommet vil ha arbeidsbord med ett strømuttak for pr. kontorplass. Presserommet er utstyrt med trådløst nettverk.

5. Kantine.

Tinghuset har kantine, som kan benyttes av mediene. Kantina har åpent fra ... til..

6. Parkering.

Det er muligheter for parkering.....

7. Fotografering, filming og lydopptak.

Det er tillatt å fotografere, filme eller gjøre lydopptak fram til retten er satt hver dag.

Etter å ha hørt partene, har retten besluttet å tillate film- og lydopptak fra aktors og forsvarernes innledningsforedrag. Videre tillates film- og lydopptak fra aktors og forsvarernes prosedyrer. Det tillates ikke film- og lydopptak fra andre deler av forhandlingene.

Det er inngått en avtale med (navn på mediebedriften) om enerett til film- og lydopptak. Denne eneretten er gitt under den forutsetning at (navn på mediebedriften) umiddelbart stiller lyd og bilder til disposisjon for andre interesserte medier.

Tillatelsen til filming er gitt under forutsetning av at de tiltalte ikke blir filmet.

Tillatelsen er videre gitt under forutsetning av at film- og lydopptak foregår slik at det ikke forstyrrer rettens aktører. Opptaket må gjøres med stasjonært kamera som ikke er i bevegelse på noen måte. Det vil ikke bli akseptert at fotografer forflytter seg i rettssalen under forhandlingene. Det må for øvrig ikke benyttes elektronisk utstyr som avgir lyd under bruk. For å unngå unødige forstyrrelser, og på grunn av begrenset plass i rettssalen, må antall kameraer begrenses.

Tidspunktet for domsavsigelse er foreløpig ikke fastsatt. Det er under de samme forutsetninger gitt tillatelse til film- og lydopptak fra domsavsigelsen.

Brudd på disse forutsetningene kan medføre at tillatelsen blir trukket tilbake.

Når det gjelder pauser i rettsmøtene, oppfordres mediene til å respektere ønsker fra aktørene om arbeidsro i rettssalen. Fotografering, filming og lydopptak kan da gjøres andre passende steder.

Det er forbudt å fotografere eller filme de tiltalte på vei til eller fra rettsmøtet, eller under opphold i rettsbygningen, dersom ikke tiltalte selv uttrykkelig samtykker til dette.

For nærmere informasjon, kontakt

○

VEDLEGG 8: Eksempel – domsavsigelse – orientering til mediene

1. Domsavsigelse i -----saken blir foretatt i rettsmøte dd.mm.åååå kl xx.xx i rettssal ---.
2. Det er tillatt å fotografere, samt foreta film-, video- og lydopptak fra domsavsigelsen.
3. Det er ikke tillatt å ta bilder av tiltalte i rettssalen, under opphold i rettsbygningen eller på vei til eller fra rettsmøtet. Tiltalte har meddelt at samtykke til fotografering eller billedbruk av ham ikke vil bli gitt.
4. Journalister som var akkreditert til hovedforhandlingen har fortsatt reservert plass. Det anmodes om at man unngår å forlate rettssalen før hele domsavsigelsen er gjennomført og retten er hevet.
5. Det vil være kopier av dommen tilgjengelig ved domsavsigelsen. Dommen vil også bli lagt ut på domstolens hjemmeside. I tillegg kan dommen distribueres pr. e-post innen ca. en time etter domsavsigelsen til de mediebedrifter som måtte ønske det.
6. Retten vil uoppfordret sende kopi av dommen til de e-postadresser som ble benyttet ved akkrediteringen til hovedforhandlingen. Ønskes annen e-post adresse benyttet, må retten snarest underrettes, fortrinnsvis pr e-post.

For nærmere informasjon, kontakt.....

LITTERATURLISTE

- Andesnæs, Johs:** Privatlivets fred, streifflys over et moderne rettsproblem, Tidsskrift for rettsvitenskap, (1958)
- Axberger, Hans-Gunnar:** Pressetikk, Juristforlaget, Stockholm (1994)
- Axberger, Hans-Gunnar:** Processens offentlighet – värn eller hinder?, Det 36. nordiske juristmøtet, Helsingfors, (2002)
- Blom, Knut:** Juristrollen og yrkesetikk. Dommeren, Institutt for privatretts stensilsérie nr. 115, Oslo, (1987)
- Bratholm, Anders:** Dommerne og rettssikkerheten, Juristkontakt nr. 5, (1997)
- Bøhn, Anders:** Domstoloven, kommentarutgave, Universitetsforlaget, Oslo, (2000)
- The Consultative Council of European Judges (CCJE):** Opinion No. 7 on «Justice and Society»
- The Consultative Council of European Judges (CCJE):** Opinion No. 3: «Ethics and liability of judges.»
- Figenschow, Wenche, Ringberg, Erik, Ekanger, Merethe:** Barnevern – medier og juss, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, (2006)
- Frihagen, Arvid:** Offentlighetsloven, 3. utgave, Forlaget A. Frihagen A/S, (1994)
- Jebens, Sverre Erik:** Menneskerettigheter i straffeprosessen, Cappelen, Oslo (2004)
- Kolsrud, Kjetil:** Dørene lukkes – om offentlighet i domstolene, Cappelen, Oslo (2002)
- Møse, Erik:** Menneskerettigheter, Cappelen Akademisk Forlag, (2002)
- Noer, Ragnhild, upublisert foredrag:** Dommeres uttalelser om rettsspørsmål utenfor dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik (2005)
- NOU 1988:** 2 Kildevern og offentlighet i rettspleien
- NOU 2003:** 30 Ny offentlighetslov
- Ot.prp. nr. 55 (1997-98)** om lov om endringer i rettergangslovene m m (kildevern og offentlighet i rettspleien)
- Ot.prp. nr. 51 (2004-2005)** om lov om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven)
- Riksadvokatens utredningsgrupper** – rapport nr. 1/2000. «Statsadvokatene og mediene».
- Rundskriv G-22/2001,** Om offentlighet i rettspleien, Justis- og politidepartementet
- Schei, Tore:** Tvistemålsloven med kommentarer, 2. utgave, Tano Aschehoug, (1998)
- Skoghøy, Jens Edvin A.:** Tvistemål, 2. utgave, Universitetsforlaget, Oslo, (2001)
- Smith, Carsten:** Domstolenes og dommernes rolle i fremtiden, Juristkontakt nr. 6, (2000)
- St.meld. nr. 40 (2002)** Om barne- og ungdomsvernet
- Strandbakken, Asbjørn:** Uskyldspresumsjonen, Fagbokforlaget, Bergen, (2003)
- Wilhelmsen, Jan-Fredrik og Woxholt, Geir:** Juristetikk, Gyldendal, (2003)
- Zahle, Henrik:** Dommerens uttalelser om gjeldende ret uten for dommen, Det 37. Nordiske Juristmøte, Reykjavik (2005), bind I, sidene 421-440
- Aall, Jørgen:** Rettergang og menneskerettigheter, Universitetsforlaget, (1995)
- Aarli, Ragna:** TV-sendte retterganger, Lov og Rett, (2003) sidene 158-169.

Utgitt av
Den norske dommerforening

Norges Juristforbund
Kristian Augusts gate 9
0164 Oslo
www.juristforbundet.no

